

set diſpar, alterum ab altera ſeparans, unam pro altera herbarij eradica-
rent, foetida enim herba marrubium nigrum eſt: meliſſa uero oderatiſſi-
ma: non minus quoq; marrubium nigrum hoc galiopſi perſimile eſt, ſed
flore differentia percipitur. Nam galiopſis, flores rubricantes ac purpura-
ſcentes habet: nigrum uero marrubium, albos, cuius naturam Galenus, ſi-
luit: Paulus tamen de illo, ita libro ſeptimo ſuae medicinae dixit: Ballote,
quod alij marrubium nigrum dicunt, acris eſt, & abſterſoriae facultatis,
impoſitum cum ſale, rabidi canis morſibus medetur.

DE MELISSOPHYLLO.

Græce, *μολισσόφυλλον*: Latine, *meliffa citrago*, herba citraria,
apiaſtrum: Hiſpanice, *torongil*, hierua cidrera: Italice, herba
roſa, *cedronella*, *meliffa*: Gallice, *de la meliſſe*: Germanice,
Meliſſen.

Enarratio 116.

GRAECORVM meliſſophyllon, noſtra eſt meliſſa, quæ ideo citrago *Meliſſo-*
dicitur, quia citri odorem habeat. Hæc enim ut Arabibus placet, quibus *phyllon.*
non parum medicos debere, doctiſſimi homines fatentur, quia medici *Meliſſa.*
nam ipſam ampliarent, cordialiſſima herba eſt, ut apud Auicennam legi-
mus libello ſuo de medicinis cordi facientibus, & ut Serapio teſtatur, ani-
mam lætiſcat, & ieiuno ſtomacho comēſta, uentriculo frigido & humido,
conferre: nam uirtutem concoctricem illius roborat, & cerebri quoq; ob-
ſtructiones aperit: cordis quoq; imbecillitati confert, & cardiacam affe-
ctionem curat: non minus quoq; ſollicitudines, umbras, timores, ac animi
ſimiles affectus, à Melancholia & atra bile ortos, remouet: qua de re, non
ſolum aqua per campanam extracta paſſim in officinis parata habetur,
ſed etiam ſyrupus ex illius ſucco, quem cum ſuccharo, meis monitis, præ-
claris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curauit, reperitur. Calida e-
nim & ſicca ſecundo ordine meliſſa eſt, ut tradit Auicenna, loco à nobis cla-
tato, cuius quoq; Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium me-
dicamentorum meminit.

DE MARRUBIO.

Græce, *μαρρόβιον*: Latine, *praſium*, marrubium: Hiſpanice, *mar-*
rois, *marruios*: Italice, *marrobio*: Gallice, *du marrubino*: Ger-
manice, *Andorn/oder gotts vergiſ*.

Enarratio 117.

Porrum.

PRASIVM, marrubium est, prassum uero porrum, cuius inaduertentia Plinius sæpe in errorem labitur. Est autem marrubium herba vulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris uitia paratum habetur, non minus quoque syrupus ad eadem ualens, prasinus dictus, ubique prostat, qui ad tussim antiquam, asthma, & longas pectoris ægritudines, à crassa uiscida, & glutinosa materia pendentes, multum facit, non minus quoque iecinoris, & uiscerum interiorum obstructiones potenter aperit, illas præcipue quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia ut tradit Galenus libro octauo Simplicium, prasium amarum quum fit, iecur ac lienem liberat obstructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menses promouet, sed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaque secundo excessu completo, siccatur autem tertio incun- te aut completo, succo eius ad aciei oculorum claritatem utuntur cum melle, per naresque auriginem purgat, ipsumque ad inueteratos aurium dolores adhibent.

Marrubij
tempera-
tura.

DE STACHY.

Græce, *στάχυς*: Latine, *stachys*, herba odoratissima: Hispanice, *yerua olodera*: Lusitanice, *hierua do souto*: Germanice, *Seld andorn/oder riechender andorn*.

Enarratio 118.

Stachys:

EST stachys, herba inter cæteras herbas, odorem suauiore, & præstantiorem habens, qua de causa, Hispani à suauo illo odore, illam oloderam sua uoce, id est odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipsam herbam odoratissimam appellare non dubitauimus, in uniuersum enim, folijs melissæ herba ista similatur: ex quibus odor ut dixi suauissimus expirat, quam in Italia hucusque nunquam mihi uidere contigit, Plinius porro, ut in hac re solet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubij, dicere debuerat: Sed ille uocis uicinitate deceptus est, quia pro prasio, id est marrubio, prassum id est porrum, interpretatus est, & de illius uiribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum. Stachys gustu est acris & amarus, tertijque calfacientium ordinis, unde menses rationabiliter prouocat, facit tamen abortum, atque secundas efficit.

Plinius hal-
lucinatur.

DE PHYLLITIDE.

Græce, *φύλλιτις*: Latine, *phyllitis*, lingua ceruina: Hispanice,

lengoa ceruina yerua: *Italice, lingua ceruina: Gallice, langue de cerf: Germanice, Hirzung.*

Enarratio. 119.

SI quis exacte phyllitidis historiam intropexerit, omnino inueniet phyllitidis ^{Phyllitis} ^{lingua ceruina est.} ^{una est.} litim eandem cum lingua ceruina esse, quam peruerse admodum multi scolopendriam appellant, quia scolopendria, apud Græcos, asplenium est, Mauritanorum uero ceterach. Sed quod phyllitis sit lingua ceruina, hæc at testantur notæ, prima, quia lingua ceruina, rumicis oblongiora speciosioraq; folia habet, aliquando numero quinque, aliquando uero sex. Et plura, & illa quidem lineis illis transuersis, rubricantibus insignita, quæ tanquam uermiculi apparent. Secunda, quia lingua ceruina in puteis & umbrosis locis plerumq; nascitur. Tertia, quod in ea quoq; sapor acerbus reperitur. Quarta, quod nec caulem nec florem aut semen ex se emittit, quæ omnia phyllitidi conuenire, satis clare percipitur, nec enim moueor ob id quod Ruellius, Leoniceus, ac Fuchsius, linguam ceruinam hemionitidem esse dixerunt, quia reuera, lingua ceruina phyllitis est, quæ nihil omnino cum splene habet, nec illius, aut uisceris alterius appetit obstructions, imo potius compescit, ac constringit, ut eius indicat sapor: qualitas quæ nunquam errare sinit, quia tamē pro scolopendrio, linguam ceruinam, in usum multum trahebant, factum est inde, ut eas uires, scolopendrio siue asplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ tribuissent. Nouistis enim asplenium siue ceterach, lienis minuendi insignes uires habere, quibus contrarias lingua ceruina possidet, utpote constringentes ac obstruentes, ut eius sapor satis testatur, de qua Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Phyllitis acerbata quum sit, merito & diarrhœas & dysenterias epota iuuat.

DE PHALANGIO.

Græce, φαλάγγιον: Latine, phalangium.

Enarratio. 120.

PHALANGION ut meminit Galenus, trifolij species est, sic phalangion ^{Phalangio.} dicta herba, quia phalangiorum morsibus medeatur. Nam aliter imposita, aut applicata, similia inducere solet symptomata, quæ à phalangij animalis morfu oriri solent, quæ uero herba hæc sit, hodie ignoratur, de qua ita quoq; Galenus lib. 8. de Facultatibus simplicium medicamentorum meminit, dicens: phalangites sic dicitur, quod morsus à phalangis auxilio sit. Est autem facultatis tenuium partium, & exiccantis, quare tormina lenit.

DE TRIPHYLLO.

Græce, *τριφυλλον*. Latine, *trifolium*, *trifolium bituminosum*,
oxytriphylon, *trifolium pratense*, *menyanthes*: Hispanice, *an-*
gellina treuol, *treuol de Prado*: Italice, *trifoglio*: Germa. *Klee*.

Enarratio. 121.

Trifolium.

QV I herbam Mauram, flauram, uel plantam leonis dictam, trifolium esse putarunt, omnino hallucinati sunt, quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioscoridis cytilus est: nam trifolium hoc Dioscoridis, trifolium in pratis nascens est, cuius tria genera passim uidentur, alterum folijs rotundis & magnis: alterum uero acutis: tertium autem folijs quoque rotundis sed minoribus, quæ omnia, floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam uero purpureis ornantur, & illa Plinius libro uigesimo primo, capite nono descripsit, dicens: Folio coronat & trifolium, tria eius genera, minyanthes uocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij: Alterum acuto, oxytriphylon: Tertium ex omnibus minutissimum, de quibus, capite trigesimo quinto libri decimi octaui tradit, quod imminente tempestate, in horrescunt. Cæterum Scribonius Largus, genus quoddam trifolij, apud montes Lunæ se uidisse inquit, præsertim quum Britannicum secare iret, quod in Italia nunquam antea conspexerat. Erat enim dictis simile, sed folio omnino acuto, ut in spinam terminari uideretur, lanuginoso & crasso, nam caulis illi duorum pedum altitudine & ampliori erat, quod genus trifolij nos hucusque nunquam uidimus: Nam Trifolium, de quo in præsentia agimus, & pratense appellamus, primo rutam olet, postea uero quum ad consistentiam peruenit, bitumen olet, & odoratissimum est, De quo Nicander, in Theriacis, ita cecinit:

*Scribonius
Largus.*

A tribus hinc dictam folijs, si sumpseris herbam,
 Non leue præsidium contra illa uenena paratis,
 Sunt & qui minyanthes eam, sunt qui tripetelon
 Appellant, qualis loto est apparet imago,
 Et similes rutæ, donec uiget, edit odorem.
 At flores ubi magna suos adnataque membra
 Cæperit, ingratum solet eructare bitumen
 Collectum illius sume, & bene contere semen.
 Appositi quantum breue uas comprehendit aceti,
 Atque bonum aduersus serpentes ebibe potum.

DE hoc uero Galenus, libro octauo, de Facultatibus simplicium medi-

camentorum ita meminit, dicens: *Triphyllum*, calfacit & siccat in tertio ordine, ut bitumen, cui odore est, proinde potum laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam mensescq; prouocat.

DE POLIO.

Græce, πίνιον: Latine, polium, polium montanum: Hispanice, hierua ussa: Italice, polio montano: Gallice, polio montano.

Enarratio. 112.

DECIPIEBANTUR annis elapsis pharmacopolæ, in colligendo polio *Polium* montano, quum illius uice herbam quandam ramosam lino similem, & femine quodam rotundo ornatam accipiebant: nunc uero in ueri polij montani cognitionem omnes fere iam deueniunt, in cuius summo, capitulum paruum cano hominis capillo simile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifesto errore confundit, ut probe ostendit Leoniceus in epistola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripolium in die, floris colorem mutat, ut Dioscorides libro quarto tradit: non uero polium ut Plinius scribit, libro uigesimo primo, capite septimo: imo quod peius est, quod quæ floribus tripolij tribuuntur, ipse Plinius solijs polij condonat. Scripsit autem de polio Galenus libro octauo citato, ad istum modum: Amarum est, ac modice acre. Obstructione itaq; omnia uiscera liberat, urinamq; & menses promouet; at uiride magna etiam uulnera glutinat, & maxime species eius fruticosa, aridum sanat rebellia ulcera, præcipue quod minus est, & subdit: Polium minus, acrius & amarius est, quàm maius, adeo ut ex tertio sit ordine desiccantium: ex secundo uero completo calfacientium.

DE SCORDIO.

Græce, σκώρδιον: Latine, scordium, trixago aquatica, palustris trixago, herba alliaria: Hispanice, scordio herba: Gallice, de la germandree: Germanice, Wasserbatteng/oder lachen batteng.

Enarratio. 113.

EXPLOSVS ab officinis error ille est, quod scordion allium syluestre *Scordion*, esset, qui sane error non aliunde ortus fuit, quam ex nominum uicinitate: non est allium syluestre enim scorodon, allium: scordion uero, herba folio trixaginis, in aquo *lium syluestre*.

Alliaria
herba.

lis plerunq; nascens, qua de causa, aquatica trixago dicta est. Huius enim folium fricatum, allia subolet, cuius causa alliaria dicta est herba, & quæ in theriacis compositione immitti debet, nõ uero allium syluestre. Est quoq; altera herba alliaria dicta, quod eius quoq; folia manibus tractata, alliorum odorem expirent: cubitalis enim & amplior herba ista est, folio atriplicis armolæ dictæ. Cæterum, optimum scordion ex Creta affertur, ut tradit Galenus libro de Antidotis primo, ad istum modum: scordium optimum ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera supra ipsum intacta, diutissime tueri à putredine proditur.

DE TVSSILAGINE.

Græce, ^{βήχιον}: Latine, bechion, tussilago, farfara, farfarella, ungula caballina, ungula equina: Hispanice, unba de asno hierua, farfara: Italice, la farfara herba: Gallice, patte à cheual: Germanice, Kopf hüb / Esels hüb oder brandtlattich.

Enarratio. 124.

Bechion
farfara est. Ungula ca
ballina.

BECHION ea est herba, quam officinæ farfaran, siue farfarellam, aut farfara est. ungulam equinam, uel caballinam appellant, quæ mirum in modum tussis succurrit, præsertim, si per infundibulum eius fumus ad prunas suscipiatur & deuoretur, non immerito recentiores ea in multis pectoris uitijshodie utuntur, & ut refert Galenus sexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatum est, quod bechas, hoc est tusses & orthopnoeas iuuare sit creditum, si quis folia arida, aut radicem in prunis urens ascendentem inde fuliginem inspiratu attrahat. Est autem modice acris, ut sine noxa, molestiaue omnes thoracis abscessus credita sit rumpere: sane folia uirentia partes cruda phlegmone obsessas illitu extrinsecus adiuuant, nempe ob aqueæ substantiæ admistionem, qua omnia uiridia teneraq; participant, alia plus, alia minus. Nam sicca bechij folia acriora sunt, quam ut phlegmonis conueniat. Hæc Galenus. Ad radices uero tussilaginis maturæ & completæ, inchoante hieme, lana quædam reperitur, ex qua cocta, ignis fomentum, efca dicta paratur, quæ celerrime, tacto ilice lapide cum ferro, accenditur, & eam Germani passim in nundinis uendunt.

DE ARTEMISIA.

Græce, ^{ἀρtemisia}: Latine, artemisia, ualentina herba: Hispani

ce, *artemisa*: Italice, *artemisia*: Gallice, *de larmoife*: Germanice, *Beyfuß*.

SECUNDA TENVIOR ARTEMISIA.

Græce, ἀρτεμισία λεπτόφυλλος: Latine, *tenuior artemisia*, *matricaria*: Hispanice, *madricaria*: Italice, *amarella*: Gallice, *de les pargoute*: Germanice, *Müter kraut* / *mettram*.

Enarratio 125.

ARTEMISIA ab Artemisia, uxore Mausoli regis, quæ sibi hanc herbam uendicauit, dicta est, & est duplex. Altera, latifolia hortensis, odore acuto, sapore uero amaro: Altera uero matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, nec enim in eam imus sententiam, quod matricaria hæc parthenium sit, ut Mathiolus contra omnes fere grauissimos medicos cõtendit, quum reuera, tenuifolia artemisia, uulgaris matricaria est, nam parthenium brusaculum, herba foetida camomillæ similis est, ut suo dicemus loco. Galenus tamen de artemisia ita libro sexto Simplicium tradit: Duplex est, utraq; tamē calfacit secundo ordine, intenso autem primo, aut secundo remisso desiccatur, estq; tenuium partium, unde calculis renum, uteriq; fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Ceterum sequens caput, cui titulus est, de tenuifolia artemisia, ut alienum, & in multis codicibus non reperiunt prætermittimus.

Artemisia.
Matricaria.
ria.
Mathiolus
errat.

DE AMBROSIA.

Græce, ἀμβροσία: Latine, *ambrosia*, *tanacetum*: uulgo, *tanacetum*: Italice, *daneto*: Gallice, *tageten*: Germanice, *Reinsarn*.

Enarratio 126.

GRÆCORVM ambrosia, recentiorum tanacetum est, de qua Galenus breuissime ita libro sexto Simplicium locutus fuit: illa uim habet astringentem, ac repellentem.

Ambrosia
tanacetum
est.

DE BOTRY.

Græce, βότρυς: Latine, *Botrys*: Germanice, *Türkischer beyfuß*.

Enarratio. 127.

HÆC superiorum, species quædam est odorifera: quam uniuersi Germani inferiores, prope diem diui Ioannis colligunt, eamq; inter uestes suas panni pretiosissimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Gale

nus tacuit, sed Paulus libro suo septimo ita de ea dixit botrys, quam alij ambrosiam, alij artemisiam dicunt, planta est insigniter odorata. Hæc cum uino pota, subrecta ceruicem spirantibus quos orthopnoicos appellant succurrit.

DE GERANIO.

Græce, *γεράνιον*: Latine, geranium, gruaria herba, rostrum ciconiæ, rostrum gruis, primum geranium: Hispanice, pico de ciguenta hierua, aguyas pampilhos: Italice, rostro di grua herba: Gallice, rostro di ciconie: Germanice, Storckenschnebel.

Enarratio. 128.

Geranij ge-
nera.

Momordi-
ca.

Robertia-
na.

Roberta
herba.

PLINIVS libro uigesimo sexto, capite undecimo, Geranij tria facit genera, quorum ultimum, apud Dioscoridem primum descriptum geranium est, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quasdam acus, ciconiæ aut gruis rostro persimiles, unde herba nomen accepit: nam radicem rotundam possidet, & illam quidem albam: secundum uero genus geranij Plinij, idem est, cum secundo, à Dioscoride descripto, folio maluæ, sed minori, & acubus quoque illis insignitum, quod multi pedem columbinum appellant, herbam duorum cubitorum, quam nonnulli, sed falso amomum quoque uocant, cuius alteram nouimus speciem, à multis dictam momordicam, reliquam uero dictam robertianam, siue robertam, quam Ruellius, non sine errore Mirrhida apud Dioscoridem esse credidit, quum Mirrhis, longe alia est herba, ut quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen est, quod primum genus geranij, apud Plinium delineatum, nostratum acus muschata est, quia inter se, cum folijs, tum odore, & sapore conueniunt, ideo enim acus muschata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis rostrum, referentes habeat, moschi odorem ex folijs exspirat, unde moschata potius quam muschata dicenda herba est, quam quoque falso Ruellius primum genus geranij apud Dioscoridem putauit, quia ultra quod folijs non conueniant, radice quoque differunt: Nam primum geranium Dioscoridis radicem habet rotundam: acus uero moschata, ea caret: ut eas inter se differre, certum sit. Quare, ut nostram sententiam tandem interponamus, dicimus, quod primum geranium Plinij nostratum est, herba acus moschata dicta: primum uero geranium Dioscoridis, ultimum est Plinij, herba ubique uulgaris: sed secundum geranium Dioscoridis, secundum quoque est Plinij, herba pes columbinus iam ab herbarijs dicta, cui

ius duæ species sunt, altera dicta robertiana herba, altera uero momordica. Vulnerariæ omnes istæ herbæ sunt, quarum decoctum, & puluis, contra intestinalem rupturam in potu multum prodest: De quibus omnibus Galenus libris Simplicium, nullam facit mentionem: Paulus tamen libro septimo suæ medicinæ, breuissime ad Dioscoridis mentem ita dixit: Geranium id quod folijs respondet anemonæ, radicem habet esculentam quæ cum uino denarij modo pota, uteri inflationes dissoluit, altera geranij species ad medicinam inutilis est.

DE GNAPHALIO.

Græce, γναφαλίον: Latine, gnaphalium, tomentum, centumculus, centumcularis herba: Hispanice, hierua golandrina, hierua tomento: Italice, zigi herba: Germanice, Rhür kraut.

Enarratio. 129.

GNAPHALION, centumculus, uel centumcularis, aut tomentum herba dicitur, folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipsa herba, albicat, et mollicula est, & ea de causa, uice tomenti, à multis usurpatur, quæ ab Anticonitanis herba zigi appellatur, & ea pro restauranda intestinali ruptura, & constringenda aluo, ac glutinandis recentibus uulneribus, chirurgici passim utuntur, quam Plinius quoque libro uigesimo septimo, capite decimo, ita describit quum dicat: gnaphalion, alij chamæzelon uocant, cuius folijs albis mollibusque pro tomento utuntur, sane & similia sunt, datur in uino austero ad dysenteriam, uentris solutiones, mensesque mulierum sistit, infunditur autem tenasmo, illinitur & putrescentibus ulcerum. Cæterum Hispani, Lusitani præcipue hanc herbam hirundinum uocant, an forsitan quia ea hirundines suos exornant nidos.

DE TYPHA.

Græce, τύφη: Latine, typha: Hispanice, bohordo, iunco amaro corocado: Italice, mazaforda: Gallice, marteau: Germanice, Nospkolben/oder narrenkolben.

Enarratio. 130.

TYPHA genus quoddam frumenti dicitur: At typha, iuncus quidam leuis, lacubus & paludibus familiaris, in altum crescens, & enodis est, in cuius summitate pappus quidam densus apparet, quem pueri, manu car-pentes, per aërem tanquam passerculos mittunt, & illum Itali, mazam sur-

dam appellant, ea de causa, quia si contigerit in aurem cadere surdastum hominem reddit: cæterum è radicibus typhæ, folia enascuntur, quibus scædilia muliebria & puerilia texuntur, non minusq; phialæ, & œnophora uefiuntur, de qua nullam quod equidem obseruauerim, mentionem Galenus aut ipsius simia Paulus fecere: infimæ tamen plebis homines, in nonnullis locis, suas culcitrâs typha interius albescente, uice gossipij, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, siue pappus, ambustus præsertim si adipe excipiat.

DE CIRCÆA.

Græce, *κυρκαιος*: Latine, *circæa*.

Enarratio. 131.

Circæa herba.

ba.

Plinius con-
tradicit
Dioscoridi

QVÆ nam circæa hodie sit herba, ignoratur, quæ ideo circæa dicitur, quia Circe famosissima incantatrix, ea multoties ad ueneficia sua utebatur, de qua Plinius ad Dioscoridis mentem libro uigesimo septimo, capite octauo, sic inquit: Circæa, strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi, nascitur in apricis saxis, diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uulvæ & uitia, macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tusæ per noctem & diem, Trahit eadem potio secundas semine, lac minuit in uino aut mulsâ aqua pota. In his enim ultimis uerbis Plinius Dioscoridi contradicit, quum dicat, lac circæam minuere, nam Dioscorides potius circæam lac prouocare tradit, cui Galenus quoq; libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum fauet, dicens: Dioscorides ait, radicem eius ex uino dulci potam, secundas purgare, est enim boni odoris, & calfactoria: semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

DE OENANTHE.

Græce, *οινανθη*: Latine, *œnanthe*, *filipendula*, *saxifragarus*
bea: Hispanice, *filipendola*: Gallice, *filipendula*: Germanice,
Rotsteinbrech, & wild garben.

Enarratio. 132.

Oenanthe
filipendula
est.

OENANTHE multorum consensu, recentiorum filipendula est. Est quoque altera œnanthe uitis syluestris flos, de qua suo loco plura.

DE CONYZA.

Græce, *κονυσα*: Latine, *conyza*, *pulicaria*: Hispanice, *attades*

gualhierua: *Italice, conyza: Germa. Hundsang/dürrwurz.*

Enarratio 133.

OB oculos maiorem & minorem conyzam habemus, quas hucusq; *Conyza.* perpauci nouerunt. Est enim conyza minor, herba sarmentosa, ad summū cubitali altitudine crescens, caule rotundo, & hirsuto, à quo plures ramuli prodeunt folijs acetosæ parux similibus, sed circinatis, resinosis, ac boni odoris, in quorum ramulorum summitatibus flos luteus, camomillæ floræ aequalis, sed saporis acuti ad amaritudinem tendentis uidetur. Maior uero conyza duplo maior crescit, folio oliuæ crasso, resinocq; ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius summitate flos quoq; minor non absimilis nascitur. Crescunt autem herbæ istæ ubiq; præsertim hic Anconæ non procul à muro, quæ mense Augusto florent, & de illis ita Galenus lib. 7. de Facultatibus simplicium medicamentorum tradit: Conyza & maior & minor adsimilis sunt, tum temperaturæ, tum facultatis, gustu amaræ & acres, iuculenter autem exalfaciunt, siue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, siue ubi oleo incoxerit, eo utatur, siquidem rigores per circuitum redeuntē sanare tale oleum uidetur. Cōsimilis quoq; flores sunt facultatis, quos quidem nonnulli exuino propinant, ad educendos menses, atq; pellendum fœtum. Est & tertium conyzæ genus in locis humidioribus nascens utrisq; illis graueolentius & imbecillius; at primæ *Conyza tēperatura,* memoratæ calfaciunt & siccant in tertio ordine.

DE HEMEROCALLI.

Græce, iuxta quosdam: Latine, syluestre lilium, lilium pallidum: Hispanice, lirio amarilho: Italice, giglio saluatico giallo: Gallice, lis gaulne: Germanice, Geelgilgen/goldt wurz/heydnisch blüm.

Enarratio 134.

HEMEROCALLIS, lilium syluestre est, pallidum florem habens, quod in ar *Hemerocal* uis & incultis uineis nascitur, radice bulbosa ad luteum uergente, qua de *lis.* causa Hispani lilium pallidum, aut luteum lilium appellant. Qui hemerocallim lilium conuallium esse putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: sed de hemerocalli, ita tradit Galenus lib. sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum: Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, & figura & uiribus: prodestq; ut illa, igni ambustis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil astringens.

A ij

DE VIOLIS LEVCOIS DICTIS.

Græce, ^{λευκοιον} Latine, *Leucoion*, *uiola alba*, *uiola matronalis*, Arabice, *keiri*: Hispanice, *alilis*, *uioletas amarilhas*, *uioletas blanquas*: Italice, *uiola giala e bianca*: Gallice, *du ketri*: Germanice, *Geel violen*.

Enarratio 135

Leucoion
Keiri.

VIOLAE quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus keiri appellantur, cuius differentiæ sunt plures, aliæ albæ, à quibus potissimum leucoia dicuntur, aliæ purpureæ: aliæ uero luteæ, quæ cæteris primatum obtinent, & in muris, & ueteribus parietibus, frequentissime nascuntur. Hæc uero omnes, tum qualitatibus, tum quoque uiribus contrariæ sunt uiolis nigris, ferrugineis dictis, quæ propria & absoluta uoce, uiolæ dicuntur, & ueris initio iuxta muros & sepes, & inter dumeta, non ingrato odore, purpureo colore nascuntur, frigidæ natura, de quibus libro quarto, sermo habetur. Hæc uero quibus de agimus, calidæ sunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus libro septimo Simplicium, ita tradit: *Leucoion* extergit ac tenuium est partium, plus tamen flores, ac præcipue qui sunt sicciore: hi quippe & oculorum crassas cicatrices extenuant, præterea menses, eorum decoctum mouet, secundas & partum emortuum elicit, bibitumque facit abortum, maxime amarum quum sit: Quod si eius uires multa mistione aque frangatur, erit contra phlegmonas, & difficilia ulcera commodum medicamen: semen etiam est eiusdem facultatis, radicesque similiter, nisi quod hæc sunt crassioris essentia, terreæque magis, cum aceto tamen lienes induratos perfanant. Hactenus Galenus. Cæterum scire licet, quod planta siue frutex purpureas uiolas ferens, quas Dioscorides in presenti describit, post tertium ætatis annum flores non simpliciter purpureos, sed albedine mixtos, ac ea maculatos mittit, tam uisui gratos, ut cum caryophyllis, floribus communibus certare, non solum pulchritudine, sed odoris suauitate uideantur. Quibus de causis, ab omnibus in fictilibus ad fenestras aluntur, & in omnium manibus frequentissime ueris tempore habentur.

Keiri pur-
pureum.

DE CRATÆOGONO.

Græce, ^{κραταεγονον} Latine, *cratæogonos*.

Enarratio 136.

QUAE hodie cratæogonos sit, ignoratur.

DE FOLIO, HERBA.

Græce, *φύλλον*: Latine, *phyllon, folium*: Germanice, *Einblat*.

Enarratio. 137.

HANC Rellius alteram perficariam esse credidit, quo uero iudicio, alij *Phyllon* iudicent. Est iero hodie herbula quædam, unico tantum ornata folio, in *herba*. de unifolium, dicta, semen racemosum, serpentis similitudinem ferens, ex *Vnifolium* qua oleum conficitur, pro glutinandis uulneribus accommodatissimum. *herba*.

DE ORCHI.

Græce, *ὄρχις*: Latine, *testiculus canis*: Hispanice, *coyon de perro, hierua*, sed corrupte, *satyrion*: Germanice, *Rag wurz*.

ALTER TESTICVLVS CANIS.

Græce, *ὄρχις ἄρσενος*: Latine, *alter testiculus canis*: Germanice, *Knabenkraut*.

Enarratio. 138. 139.

NON solum duo hæc genera testiculi canis in officinis habentur, sed plu *Orchis*: ra alia, inter quæ, palma Christi herba reponi debet, sic ab herbarijs dicta, *Testiculus* quia similitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoq; Aui *canis*. cenna, digitum citrinum appellat, cuius folia punctis quibusdam, ueluti *Palma chri* stigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchsius, in suo uastissimo *sti herba*. Herbario, hanc inter satyriones reponit, ac depingit, quem quoq; imitari *Fuchsius* uideo, fratres Melues Antidorarij enarratores, non sine errore tamen: quia *errat*. satyriones, unica tantum nascuntur radice, & illa quidem bulbosa, pomi magnitudine: non uero duabus, ut illi delineant: Reuera tamē ad errorem paruū conueniendum fortassis est, quum satyrionis loco, quodlibet genus testiculi canis, accipi potest, quia easdem fere communes uires obtinent, præsertim, ad uenerem irritandam, & pruricum libidinis excitandū, calidæ enim & siccæ radices digiti citrini sunt, & ut Auicennæ placet, in secundo ordine. At de testiculis canis Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: *Orchis*, id est testiculus canis, radice ejus bulbosæ & geminæ, uis inest humida, & calida, gustantibusq; dulciuscula. Cæterum maior radix multam habere uidetur humiditatem excrementitiam, & flatulentam: quapropter epota uenerem excitat: Minor uero, quum ad calidius & siccius uergat, tantum abest ut ad coitum stimulet, ut etiam cohibeat, & reprimat. Eduntur bulborum more, tostæ, sub nomine ut diximus satyrionum hodie.

DE SATYRIO TRIFOLIO DICTO.

Græce, *σατυρίων*: Latine, *satyrion trium foliorum*, *satyrion triphyllon*: Germanice, *Creutzblüm*.

DE ALTERO SATYRIO.

Græce, *σατυρίων τὸ ἰσχυρὸν*: Latine, *satyrium alterum*, *molorticulum ueneris*: Germa. *Stendel wurz* / et *Rotknaben kraut*.

Enarratio. 140. 141.

Satyrones DE Siderantur hodie ueri satyrones, unum tantum bulbum pro radice habentes, sic satyrones, à satyris salacibus animalibus dicti, quorum loco, testiculi canum herbæ superiori capite descriptæ suscipiuntur sic dictæ, quia duos habeant bulbos canum testiculis similes. Verum, cum Dioscorides dicat, in hoc textu 141. Venerem satyrionem stimulare, si quis manu tantum radices eius gestauerit, in mentem uenit herba illa, de qua Theophrastus dixit, libro nono de Causis plantarum, capite uigesimo, ad istum modum: Ad rem autem Veneream mirum in modum herba pollebat, quæ Indus attulerat; non enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus uim dixere uehementem adeo fieri, ut quoties uellent coire, ualerent, & quidem qui usi fuerunt duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui uel magno, atq; robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem licuit audire, uerum emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse & cætera. Porro de satyrionibus ita meminuit Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum: Satyrion, triphyllon, humidum calidumq; est temperie, ob idq; dulce, recrementitiam tamen & flatuosam humiditatem possidet, quo circa aduenerem incitat.

Herba ueneris.

DE ORMINIO.

Græce, *ὄρμιον*: Latine, *orminum*, *scarlea*, *sclarea*, *matri saluua*, *herba Sancti Ioannis*, *galli crista*, *gallitricum*, *centrum gallici*: Hispanice, *galli crista hierua*: Italice, *gallicrista*, *herba di San giouanni*: Gallice, *de la tutebone*, uel *oruale*: Germanice, *Scharlach*.

Enarratio. 142.

Orminium EST proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi

uoce galli cristam siue sclaream, aut Sancti Ioannis herbam appellant, que hortensis & syluestris reperitur. Hortensis folia latiora & albidiora sunt, agrestis uero nigriora & strictiora, ex quibus Lusitani intinctus ad incitandum stomachum deiectum parant, utriusque tamen caulis, quadrangulus est, & in reliquis Dioscoridis historijs apprimè respondent. Hanc uero Plinius describens libro uigesimo secundo, capite ultimo, manifestissime er- Plinius ex-
rat.

ravit, quum loco horum uerborum: Horminum habet folia similia mar-
rubio: dixit porro confundens, ut sæpe diximus, prassium, & prassium. Orminium
Galeni.

Aduertendum diximus tamen, quod Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo uero, nullam penitus quod equidem ipse obserua-
uerim mentionem fecit: Paulus tamen, quæ à Dioscoride de illo tradita sunt, breuiter sic descripsit, libro suo septimo, dicens: Orminon marrubio specie simile est, calidum, mediocriter siccum & abstergens, uenerem igitur stimulat, & oculorum crassities cum melle repurgat, tumores laxos discutit, & extrahit a ualeos, syluestre domestico est ualentius.

DE HEDYSARO.

Græce, *ἡδύσαρον*. Latine, *Securidaca*, *pelecinus*: Hispanice, *Yerua que aboga las lenteias*: Germani, *Unkraut der linsen*.

Enarratio. 143.

SECURIDACA ciceris folia habet, flores luteos, & siliquas corniculorum *Securidaca*
figura inflexas, intra quas semen est ancipiti securi simile, & illud quidem *ca.*
amarissimum, ita ut triticum uel frugis quoduis aliud genus: in quod mis- *Pelecinus.*
seri contigerit, amarissimum quoque reddat, de qua Galenus libro sexto
de Facultatibus simplicium medicamentorum ita dixit: huius semen ama-
rum & subacerbum apparet, ob idque potum stomacho gratum existit, uiscerumque obstructions expurgat, idem præstant totius fruticis germina.

DE ONOSMA.

Græce, *ὄνοσμα*. Latine, *onosma*.

Enarratio 144.

NASCITUR Onosma plerumque inter rapunculos, sua sponte in aruis *Onosma.*
nascentes, ita illis similis, ut sæpe interdum parua est, pro illis eradicetur,
postquam uero adulta est, & illi folia maiora facta, hirsuta aliquantulum
apparent, quam nos Ferrariæ in horto magnifici Azaioli, scholasticis in-
dicauimus, humi enim serpit, nec aliud præter folia emittit.

DE NYMPHÆA.

Græce, *νυμφαία*: Latine, *nymphæa alba*, *nenuphar album*: Hispanice, *guolfam del rio blanco*, *figuos del rio blancos*, *adargas del rio*, *escudetes del rio*: Italice, *nenuphar biancho*: Gallice, *blanc de eau*: Germanice, *Weiß seeblümen*.

DE ALTERA NYMPHÆA.

Græce, *νυμφαία ἄλλα*: Latine, *altera nymphæa*, *lutea nymphæa*, *nenuphar luteum*: Hispanice, *Lusitanice*, *figuos del rio amarillos*, *golfan amarilho*: Italice, *nenuphar giallo*: Gallice, *raul ne de leau*: Germanice, *Geel seeblümen*.

Enarratio. 145. 146.

Nenuphar. NYMPHÆA Græcorum, *nenuphar* corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus, lacubus, & aquarum stagnis reperitur folio lato, amplo, super aqua natante, sed flore roseo, aliquando albo, quãdoq; uero luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidus adnumeratur. Non minus quoq; ex eo syrupus conficitur, febribus pestilentibus, & acutis conuenientissimus, ueluti, unguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus est, inungitur, & ut tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: Tum radix eius, tum semẽ, desiccandi citra morsum uim habet, itaq; uentris profluuia, semenq; immodice profluens sistit: At cui adest candida radix, ea & muliebri medetur profluuiõ, ex uino nigro & austero epota, utraq; autem abstergendi quandam uim possidet, quare maceratæ quidẽ aqua, sanant alphas, liquida uero pice, alopecias, ad hæc tamen aptior est ea cuius radix est nigra.

DE ANDROSACE.

Græce, *ἀνδρῶσκη*: Latine, *Androsaces*.

Enarratio. 147.

Androsaces herba qualis sit.

EX herbis quæ supra lapides nascuntur, *Androsaces* est, quam semel tantum uidi, & eam in musæo suo mihi monstrauit Antonius Musa Brasauola uir cum quouis doctissimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens super saxo nascens, capillis albisissimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in summitatibus quo

tum, capitula quædam ualde parua cernebantur, in quibus semen continetur. Nam cirros illos, siue capillos gustu falsos, cum quodam amarore, tunc esse deprehendimus, de cuius uiribus ita Galenus tradit, libro sexto tam sæpe citato: Amara & acris est herba, potest autem resiccata ebibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere prouocare urinam, & nimirum etiam digerere & desiccare.

DE ASPLENIO, SIVE SCOLOPENDRIO.

Græce, *ἀσπληνίς*: Latine, *aspkenium, splenium, scolopendrium, scolopendria herba, cæterach*: Hispanice, *doradilha hierua, doura dinha*: Italice, *Argentina herba, cæterach*: Gallice, *ceterach*: Germanice, *Ceterach / Nessel farn.*

Enarratio. 147.

ASPLENIVM, siue asplenium, aut scolopendrium, uel scolopendria, *Asplenium Arabum cæterach* est herba, non uero lingua ceruina, ut multi olim putabant. Nam lingua ceruina ut diximus, *phyllitis* apud Dioscoridem est, quæ *dria. Cæterach.* lienis potius obstructions claudit, quam absumit: cæterach uero ita lienem inuit, & eius oppillationes aperit, ut circa Cortinam urbem, ut auctor est Vitruuius, pecora propter abundantiam asplenij, multa sine splene inueniantur, de quo Galenus libro sexto citato, ita inquit: Asplenium tenuium est partium, non tamen calida est herba, hac utiq; ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

DE HEMIONITIDE.

Græce, *ἡμιονίτις*: Latine, *hemionitis, species phyllitidis, species linguae ceruinæ.*

Enarratio. 149.

VT capite de phyllitide diximus, perperam Ruellius, Manardus, & ante eos Leoniceus, opinati sunt, quod uulgaris lingua ceruina, hemionitis est, quum reuera lingua ceruina, quam corruptè admodum scolopendriam uocant, *phyllitis* ut dixi est, hemionitis uero herba est lingue ceruinæ similis, sed lunata, quam nobis, Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus, primo Ferrariæ indicauit, quæ quoq; in locis umbrosis & puteis nascitur: de qua Plinius ita libro uigesimo quinto, capite quinto dixit: Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionitum uocant, spargentem

iuncos tenues, folia curua, asperis locis nascentem, austero sapore, nunquam florentem, nec semen gignit, medetur lienibus, & cætera.

DE ANTHYLLE.

Græce, *ανθυλλιδις*: Latine, *anthyllis*, herba uitri, kali: Hispanice, *sosa hierua*, soda: Italice, *rocheta*, soda: Gallice, *soda*: Germanice, *Salztraut*.

Enarratio 150.

Anthyllis. OMNIS cinis qui ex Syria aduehitur, pro conficiendo sapone, & uitro, ex herba anthyllide combusta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauri tani alkali appellant, ignorantes hodie multi quod cinis iste aduectus ex Syria, alkali sit, salem tamen concretum ex lixiuio huius cineris resultantem, salem alkali dicunt: Cinerem uero, alumen catinum. Nascitur autem herba ista, non solum in Syria, sed optima apud Hispanos in regno Valentie: ueluti in Gallia & Italia, præcipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera crassa sit, sua sponte nascens, quam Valentini propria uoce, *bordam* uocant, ex cuius cinere sapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorẽ parant. Hæc enim secunda Anthyllis Dioscoridis est: Altera uero seritur dicta præstantior, quam quoque sua uoce, *barrilham* appellat, & eam Dioscorides capite de Traho, siue Trago, libro quarto depinxit. Tertia uero, in lacubus nascitur maritimis, quæ rara inuentu est, cæteris tamen nobilior, præcipue pro uitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non seritur, nec uult feri. Adnotandum tamen est, quod cum herbe istæ ad ignem uruntur, quod eliquantur, et tanquam plumbum fluunt, postea uero, quum refrigerantur, concresecunt, & cineres globati manent. Vnde si cinerem alkali uerum esse, quis experiri uoluerit, in ignem illum conijciat decet, quod si eliquabitur, & ebullierit, uerum esse dicet: si minus, contra. Sunt enim omnes istæ herbæ sapore salis, prope mare nascentes, quæ foliorum loco, grana quædam tritici modo confecta habent, quæ quum maturescunt, ad ruborem quendam tendunt, ut capite de Traho, siue Trago, lib. 4. dicimus. Omnes certæ herbæ istæ, abstergendi uires obtinent, ac stigmata & maculas faciei delent, & ut tradit Gal. lib. 6. de Facultat. simpl. medic. Anthyllis utraque modice deficcet, ut & ulcera glutinat: atque chamæpity assimilata est: subtiliorum est partium, magis que detergit, præterea comitialibus competit.

*Salicornia
herba.*

DE ANTHEMIDE.

Græce, *ανθημιδιδις*: Latine, *anthemis*, chamomilla, chamæmalis:

Hispanice, macella, manzanilha: Italice, camamilla: Gallice, della camomille: Germanice, Camillen.

Enarratio. 151.

CHAMOMILLA vulgaris est herba: At quæ flores luteos habet, raro Chamomil
la. uidetur: de cuius uiribus Galenus libro tertio de facultatibus simplicium medicamentorum cap. 9. ita tradit: Est & chamæmelum tenuitate quidem rosæ perfimile: calore uero, ad olei uires magis accedens, homini tum familiaris, tum tem peratas. Quapropter lassitudini, ut si quid aliud, in primis confert, doloresq; sedat, præterea tensa remittit & laxat, mediocriter dura emollit, constipataq; rarefacit, ad hæc febres quæ citra uisceris inflammationem infestant, concoctas discutit, ac dissoluit, & potissimum quæ ex cutis densitate & humoribus biliosis proueniunt, ob idq; Soli à sapientissimis Aegyptiorum est consecratum. Est autem hypochondrijs gratissimū, quibus etiam lini semen est gratum, minus tamen quam chamæmelum, quum & minus calidum sit, & essentia crassæ: Libro uero sexto eiusdem uoluminis, ita quoq; de eo tradit: chamæmelum calfacit & desiccet in primo ordine, estq; tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi, & rarefaciendi uim obtinet.

DE PARTHENIO:

*Græce, παρθένη: Latine, parthenium, cotula foetida, amaras
cus foetida: Hispanice, maguarca: Italice, brusaculo: Gallice,
cotula foetida: Germanice, Wilde camillen/Erotten dill.*

Enarratio. 152.

RECTE admodum Dioscorides, quum de chamomilla egit, de parthenio sermonem fecit, quū reuera, parthenium, chamomilla erat, nisi Partheniū
cotula foetida est. foetida est, tor in parthenio inuentus indicaret: Vnde cotula foetida herba dicta est, quam Hispani simul & Lusitani, magorcam, ac si dixisses, Heu quod ardet, appellant, Quæ uox non multum abest, ab ea per quam Italice indicatur, brusa culum, id est, ardet culum. Proinde errant, qui parthenium, matricariam esse credunt, inter quos Mathiolum Senensem, reponere est: Quia parthenium, cotula ut dixi foetida est, ut capite de Artemisia quoq; meminimus, in ea enim odor uirosus, & amaror intensus reperitur, ut gustanti & olfacienti, experiendum committimus. Proinde si Mathiolus, iterum experiri uoluerit, non dubitamus, quin in nostram eat sententiam, est enim quoq; parthenium Parietaria dicta herba, de qua, suo loco dixi.

mus. Fuchsius autem in suo Herbario cotulam foetidam cum matricaria confundit, ut legenti notum erit.

DE BUPHTHALMO.

Græce, *βουφθαλμος*: Latine, *buphthalmus*, *bouis oculus*, *capacorania*, *crispula herba*: Hispanice: *ben mequeres amarillo*: Italice, *occhio di boue herba*, *la chrispula herba*: Gallice, *oeil de beuf*: Germanice, *Rindsaug*.

Enarratio. 153.

Buphthalmos.
Oculus bovis herba.
Crispula herba.

IN demonstranda herba ista errat Fuchsius, ueluti plures alij, quum tamen non difficilis inuentu sit. Nascitur enim in pratis & iuxta uias, folio chamomillæ, flore uero toto luteo, unde nomen accepisse creditur. Hæc uero crispula à multis dicitur, unguentum exornans, marciaton dictum, & de ea, ita Gal. tradit libro 6. de Facultatibus simpl. medic. Buphthalmos, flos eius floribus chamæmeli est, tum maior, tum acrior: uehementiusque digerit, adeo ut & durities sanet, cerato mistus.

DE PAEONIA.

Græce, *παιωνία*: Latine, *glycyfida*, *pæonia*: Hispanice, *rosa del monte*, *rosa albardeira*: Italice, *piuoinè*: Germanice, *De nedische rosen*.

Enarratio. 154.

Pæonia.

PAEONIA tam masculus, quàm foemina, tum semina rubra, tum etiam nigra mittens, ubique uulgaris est, de qua Gal. lib. 6. de Facultatibus simpl. medicamen. ita tradit: Radicem habet leuiter astringentem cum quadam dulcedine: At si plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies, proinde menses ciet ex melicrato, & amygdalipota quantitate, expurgat porro etiam iecur obstructum & renes, uentrisque sistit fluxiones, si in aliquo austero uino cocta sumatur. Est præterea omnino reficcatoria, quare ex collo pueris suspensa, merito comitalem morbum persanat, idque aut aliquem à se fluorem, per infantuli inspirationem immittens, aut aërem assidue mutans, atque alterum reddens, Nam hoc pacto succus Cyrenaicus Columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palam catarrhos & coryzas desiccatur, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueque calorem ex eo per inspirationem in nares attrahat, quin etiam si compluribus linis, & maxime marina

purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces, eaque postea cuius-
piam collo obuincias, mirifice profueris: tum paristhmijis, tum omnibus
ijs quæ in collo expullulant, pæonia itaq; & exiccat: & tenuium est partiū,
calfacit autem mediocriter.

*Linea col-
lo uiperæ
adalligata.*

DE LITHOSPERMO.

*Græce, λίθοςπερον. Latine, lithospermon, lachryma, lachry-
ma Mariæ: uulgo lachryma simiente: Germanice, Marien-
trâhen.*

Enarratio. 155.

LITHO Spermon non est milium Solis, ut hucusq; omnes seplastarij, &
uulgares medici putarunt: Quum milium Solis, phalaris est, ut capite se-
quenti dicitur: lithospermon uero, semen album, rotundum, durum, lapi-
dosum magnitudine ciceris, quo mulieres suos indices, quibus preces, &
patres nostros ad deos fundunt, parant, & ipsum Italice præcipue, lachry-
mam Mariæ appellant. Nascitur enim semen hoc, ut tradit Dioscorides,
& uiua ipsa herba indicat, prope summitatem iuncea cuiusdam ramusculi,
a quo quoq; per medium perforatur iunco ipso, tanquam spica, in summa
parte apparente, De qua Plinius libro 27. capite 11. admiratus, sic tradit: In
ter omnes herbas, lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui ægonychon
uocant, alij dios pyron, alij heraclion, herba quincũcialis fere folijs duplo
maioribus quã rutg, ramulis surculosis, crassitudine iũci, gerit iuxta folia
singulas ueluti barbudas, & in earum cacuminibus, lapillos candore, & ro-
tunditate margaritarum magnitudine ciceris, duritia uero lapidea. Ipsi
quã pediculis adhæreant cauernulas habent, et intus semen. Nascitur in Ica-
lia, sed laudatissima in Creta, nec quicquam inter herbas maiore quidem
miraculo aspexi, tantus est decor, uelut aurificum, arte alternis inter folia
candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascẽ-
tis, iacere atq; humi serpere, authores tradunt, Ego uulsam non herentem
uidi: Iis lapillis drachmæ pondere potis uino albo, calculos frangi, pellicq;
constat, & stranguriam discuti, nec in alia herbarum fides est: At de ista her-
ba, quod sciam, Galenus libris Simplicium, nullam fecit mentionem. Pau-
lus tamen, ut solet, egregie ita de ea disserit: Lithospermon, quod alij dio-
speron, alij heraclion, uocant, herbæ ætonychi dictæ semen est lapideum,
album, quod cum uino albo potum calculos frangit, & urinæ eijcit.

*Lithospera
mon lach-
ryma est.*

Plinius

DE PHALARIDE.

Græce, φάλαρις. Latine, phalaris, milium Solis: Hispanice,

mijo del Sol, hierua: *Italice, milium solis: Gallice, Germanice, Meerhirsch.*

Enarratio. 156.

Milium Solis.
Phalaris.

HAE C officinarum milium Solis est, granum scilicet emittens herba, candidum, longum, milio persimile, quæ in uniuersa Italia frequens admodum est, & ubiq; nascitur, pluribus composita ramulis, in quibus folia oliuæ, parua sed hirsuta conspiciuntur, & de illius uiribus, ita tradit Galenus libro 8. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Phalaridis tum succus, tum semen, tum folia potari utiliter creduntur ad uesciæ dolores, cum in sese habeant tenue quiddam & calidum.

DE ERYTHRODANO.

Græce, ῥοββία δαυρα. Latine, rubia tinctorum, rubia passua: Hispanice, larunia, à ruina: Italice, robbia da tingere: Gallice, carance: Germanice, Rôte.

Enarratio. 157.

Rubia tinctorum.

NOTISSIMA omnibus rubia tinctorum est, cuius rubra radice, pannilanei & sericei inficiuntur, & de illius uiribus, Galenus ita libro 6. de Facultatibus simplicium medica. dixit. Est autem tinctorum rubia radix acerbata & amara: quare lienem & icterum expurgat, & urinas crassas multas, & interdum sanguinolentas promouet, quin & menses ciet, extergitq; medicriter, proinde uiciliginis albas cum aceto illita iuuat.

DE LONCHITIDE.

Græce, λονχίτις. Latine, lonchitis, lanceola.

DE ALTERA LONCHITIDE.

Græce, λονχίτις ἡ ἄλλη. Latine, altera lonchitis, altera lanceola.

Enarratio. 158. 159.

Lonchitis.

NVLLVM hucusq; inuenire medicum potui, qui mihi unam uel alteram lonchitidem indicare potuisset, proinde silentio eas præteribo.

DE ALTHAEA.

Græce, ἄλθαία. Latine, althæa, agrestis malua, hibiscus, medica herba, maluanscus: Hispanice, maluansco: Italice, maluausisco: Gallice, guimmaues: Germanice, ybisch.

Enarratio. 160.

DICITVR althæa, id est medica, quia plures facultates medendi habet

ar, herba omnibus ubiq; familiaris, de qua eclegma id est loch & cum aro
 matibus, & sine illis, in officinis contra pectoris & pulmonis vitia pro
 stat, & ut tradit Galenus lib. 6. citato, facultate digerendi, laxandi, phleg-
 mone liberandi, mitigandi, & concoquendi difficiles coctu affectus est pre-
 dita. Cæterum, radix & semen, quàm folia, & tenuiorum sunt partium, ma-
 gis quam exsiccatorem & extersoriam facultatem ostendunt, ut & utilli-
 nes detergant, & semen, renum calculos frangat: At radice decoctum, ad
 dysenteriam, diarrhoeam & sanguinis reiectionem est aptum, quum nimi-
 rum etiam nonnihil astringat, hæc Galenus. Verum scire licet, quod ebi-
 scus siue hibiscus, ex ijs herbis est, quarum radices, folijs potentiores sunt,
 ut tradit Galenus lib. 2. de Facultatibus alimentorum, capite 61.

Althea
 maluaui-
 scus.
 Loch de
 Althea.

DE ALCEA.

Græce, *ἄλκεια*: Latine, *alcea*, herba Vngarica, herba Simeo-
 nis, sylvestris malua: Hispanice, *malua de Vngria*, malua mons-
 tesina: Italice, *malua saluatica*, buon uschio: Gallice, *guimaue*
sauuage, ou rustique: Germanice, *Signarswurtz*.

Enarratio 161.

ALCEA inter malas plerunq; nascitur, nec immerito, quia semine, Alcea her-
 flore, caule, & folio, malux similis est, est tamen illi folium maiusculum, ac
 magis communi malua diuisum, cuius radix unice pro curanda dysente-
 ria commendatur, ut Dioscorides fatetur, & Paulus illi subscribit, libro
 septimo ad istum modum dicens: Alcea sylvestris malux & hæc genus est,
 in uino pota intestinorum torminibus & rupturis medetur, multo magis
 ipsius radix, Galenus de ista lib. Simplicium, nullum præfixit, quod equi-
 dem sciam, caput: credere tamen est, inter malas, libro septimo eam col-
 locasse.

Alcea her-
 ba Simeo-
 nis.
 Alcea Ga-
 lenus non
 meminit.

DE CANNABI SATIVA.

Græce, *κάνναβις ἴσηρος*: Latine, *cannabis sativa*: Hispanice, *can-
 bamo*, canauo domestico: Italice, *cannape domestico*: Gallice, *du-
 chanure*: Germanice, *Hanff*.

DE CANNABI SYLVESTRI.

Græce, *κάνναβις ἄγρια*

Enarratio 162. 163.

CANNABIS sativa vulgaris est, excellens tamen apud Hollandos na-
 Cannabis
 sativa.

*Cannabis
syluestris.*

scitur, ex qua linei panni Hollandiæ dicti, quos Itali, de renzo appellant, fiunt. Huius porro semen comestum, hominibus genituram extinguit, galinis uero auget, uidemus enim gallinas rigida hieme hoc semine pastas, oua parere, id quod alijs semen non comedentibus, non euenit: & ut tradit Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, cannabis semen adeo flatus discutit exiccaturque, ut sit argius edatur, genituram absumat. In fine uero libri primi de Facultate alimentorum, de illo quoque ita tradit, multum autem calefacit, ideoque sumptum paulo largius caput ferit, uaporem sursum ad ipsum mittens calidum simul ac medicamento sum. Ex quibus Galeni uerbis, satis clare liquet, quam perperam agant isti, qui semen hoc contra epilepsiam, ac capitis affectiones dent. Cannabis syluestris, sua sponte in aruis nascitur. nec enim est, ut multi rentur, ea herba quam multi pro eupatorio hucusque arripiebant.

DE ANAGYRI.

Græce, ανάγυρις: Latine, anagyris arbor: Hispanice, anagyro, Italice, eghelo arbore.

Enarratio 164.

*Anagyris
arbor.*

NASCITUR anagyris arbor in syluis, quæ multorum spectaculo in hortis quoque seritur, procere enim crescit, folio, quam uiticis, maiori, flore racemoso, aureo, pendente, uisui grato, sed omnino tetri odoris, semen in filiquis seruat, subnigrum, renum figura, uomitum maxime prorritans, de qua Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum sic dixit: anagyris frutex est grauius olens, & digerentis, excalefacientisque facultatis, cuius folia uiridia tumores reprimunt: at resiccata, incidentis sunt, exiccantisque potentiae: similem fere uim habet eius radice cortex: Semen autem subtiliorum est partium, uomitum tamen prouocat.

DE CEPÆA.

Græce, κηραία: Latine, cepæa herba: Germanice, Wild purgel.

Enarratio 165.

Cepæa herba.

HÆC ad littora arenosa præcipue nascitur, portulacæ perquam similis, quam Galenus siluit, sed Paulus de ea ita dixit: cepæa portulacæ similis est, folia ipsius contra uescicæ scabies utiliter bibuntur, radix cum asparago, quem myacanthinum appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ oppletio urinario meatu fiunt, abigit.

DE ALISMATE.

Græce, ἀλίσμα: Latine, alisma, Damasonium, barba syluana, plantago aquatica, fistula pastoris: Hispanice, herba fistola: Italice, piantagine aquatica: Gallice, plantain aquatique: Germanice, Wasserwegreich/froschlöffel.

Enarratio 166.

ALISMA siue damasonium, doctorum hominum consensu, aquatica plantago est, quam barbam syluanam, siue fistulam pastoris, pharmacopœ appellant: Nascitur enim aquosis in locis, & lacubus, & eam Lusitani nostri, cannam fistolam herbam sua uoce appellant: cuius duas species meminit Plinius capite decimo, libri uigesimi quinti, sic dicens: Item alisma quam alij damasoniō, alij lyron appellant, folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliās & uenosa, similiter caule simplici, & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus, nascitur in aquosis: Alterum genus eiusdem in syluis nigrius, maioribus folijs, & cætera. De cuius uiribus Galenus ita meminit, libro sexto citato: Damasonij decoctum radicis, calculos renum comminuit, quare absterforiæ facultatis est particeps.

*Alisma.
Damasoni
um planta
go aqua-
tica idem.
Plinius.
Galenus Da
masonium.*

DE ONOBRYCHI.

Græce, ὄνοβρυχίς: Latine, onobrychis, opaia.

Enarratio 167.

NVL LV Sex multis, quibuscum uersatus sum medicis, pro dignoscendis herbis, hucusq; mihi onobrychim monstrare ualuit, de qua Plinius, libro uigesimo quarto, capite decimo sexto, dixit, Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam et gracilem, nascitur circa fontes, siccata in farinæ modum & insparsa uino albo strangurias finit, aluum fistit, succus eius perunctis cum oleo sudores mouet, & uerefert Galenus lib. octauo Simplicium, rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet, proinde folia eius uirentis illita, phymata digerunt, arefacta uero, et cum uino pota, strangurias sanant, sudoresq; eliciunt, cum oleo inuncta.

*Onobry-
chis.*

DE HYPERICO.

Græce, ὑπερίκον: Latine, hypericum, mille perforata, fuga demonum, perforata: Hispanice, coraionzilho, mil furado, hiers

ua de san Ioan: Italice, la perforata: Gallice, millepertuis: Germanice, **Sant Johanskraut.**

Enarratio. 168.

Hyperico. HYPERICON, officinis familiarissima est herba, quæ ideo mille perforata dicitur, quia folia pertusa ac crebris foraminibus perforata habeat, in cuius lectione, male & corrupte Marcellus Virgilius Græcum exemplar suum, habebat, hypericum ornari flore albo, uiolæ matronali simili, quia in melioribus, & emendatioribus exemplaribus, flore luteo hypericum, albæ uiolæ simili, ornari legamus. Proinde non est, quod quis in hac re deinceps dubitet, ueluti multi hucusque hesitantes, rutam syluestrem albo flore compositam, pro hypericone accipi contendebant, ut doctissime sane **Mathiolus Senensis.** Mathiolum Senensem hic adnotasse legimus, communis autem perforata, hypericon quoque dicta, Dioscoridis hypericum est, in qua quoque Plinius, errore comprehenditur, libro uigesimo sexto, capite octauo, quum dicat, historiam Dioscoridis describens: hyperici semen in siliqua clauditur, quod cum hordeo maturescit, quum tamen Dioscorides hoc non asserat: sed potius hypericum siliquam habere non adeo hirsutam, in rotundo oblongam, magnitudine hordei, in qua semen nigrum clauditur, odore resinæ. Sed ultra quod Plinij error satis patet, ex hoc quoque conuincitur potest, quia hordeum in fine Maij exiccatur, hypericonis uero granum, in fine Iulij Ex hypericone, quasi supra remedio, dicta herba, oleum conficitur saluberrimum, & ad multos usus accommodatum, cuius confecturam, elegantissime apud Ioannem Agricola Ammonium, sic descriptam conuenio: Sume, cacumina hyperici ad quantitatem trium unciarum, & in uinum odoratum infundantur, trium dierum & noctium curriculo, mox duplici uase optime obturato bulliant, denique exprimantur, & abijciantur cacumina, in eodemque uino eandem quantitatem cacuminum hyperici infundito totidem diebus & noctibus: postea adde terebinthinæ uncias tres, olei ueteris uncias sex, croci scriptulum unum, misceantur hæc, & in duplici uase coquantur, quo ad uinum euanescat, postea in uitriato uase, uitreo uel seruato. Est enim oleum hoc, coxendicis dolori accommodatissimum, ulcera immedicabilia sanans, & ut tradit Galenus de ipsa herba, libro octauo de Facultatibus simpl. medicamen. calfacit & siccatur, essentia tenui, adeo ut menses urinasque prouocet, illitum uiride, ad cicatricem omnia perducit ulcera: siccum contusumque si inspergas, mollia, humida, & putrilaginosas sanabis, sunt qui & ischiadicis bibendum propinent,

Oleum de
hyperico-
ne.

DE ASCYRO.

Græce, *ἀσσυρον*, Latine, *ascyron*, herba hircina: uulgo herba hircina. Germanice, *Barthaw*.

Enarratio 169.

ASCYRON, planta nobis satis est cognita, quam uulgares herbarii, *Ascyron* herbam hircinam appellant, pluribus autem & uiticosis protenditur ramis, in quibus folia sunt, matris sylvæ folijs similia, inter quæ, semina quædam ciceris magnitudine nascuntur, uiridia, resinosa, tetri odoris, unde hircina herba fit dicta, creditur. Cuius meminit Galenus, quum de androsæmo libro sexto Simpl. agit, dicens: Planta est fruticosa androsæmum, natura duplex. unum enim dicitur ascyron, species hyperici: alterum à quibusdam appellatur Dionysias, Est autem semen eorum purgatorium, foliorum uero facultas modice extergens, & desiccans, ut & ambusta curare credantur: cæterum in uino austero decocta, uinum ipsum uulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

Ascyron
herba hircina dicta.

DE ANDROSÆMO.

Græce, *ἀνδρόσαυρον*, Latine, *Androsæmum*, hyperici species: Germanice, *Künradt* / *rot Barthaw*.

Enarratio 170.

HANC Euritius Cordus, uulgatum hypericum esse putat, quem hodie quoque imitatur Andreas Lacuna Secobiensis, in epitomen à se redacto Galeno, sed reuera falso, quia hypericum Dioscoridis, cum nostro conuenire certum sit. Est igitur androsæmum, hyperici altera species, cuius uires superiori capite, ex Galeno audiuimus.

Androsæmon.
Errat Andreas Lacuna.

DE CORI.

Græce, *κόριον*: Latine, *coris*, Altera species hyperici: Germanice, *Erdkruer*.

Enarratio 171.

CORIS pro *χάμαριον* ab aliquibus usurpatur, tam enim inter se herbarum istarum conueniunt, simile sue sunt, cuius Galenus, libris Simplicium non meminit: Paulus tamen libro septimo suæ medicinæ, ita de ea tradit: Coris herba, quam alij uocant hypericon, acris est, & odorata: semen eius ad urinam & menses ciendos bibitur. Succurrit & phalangiorum morsibus, item ad opisthotonon cum oleo inungitur.

Coris.

DE CHAMAEPITY.

Græce, χαμαίπιτος: Latine, chamæpitys, humilis pinus, infima pinus, aiuga, abiga, ibiga, iua arthetica: Hispanice, Lusitanice, pinilho: Italice, iua, chamepitio: Gallice, iue: Germanice, ye lenger yelieber.

DE ALTERA CHAMAEPITY.

Græce, χαμαίπιτος ἰρίσος: Latine, altera chamæpitys, iua moschata: Vulgo iua moschata.

Enarratio. 172. 173.

Chamæpi-
tys.

CHAMAEPITYS, in officinis gignendi casu, chamæpiteos appellatur, ab aiuga uero, siue abiga, uel ibiga, corruptè iua hodie dicitur: Altera uero mitioribus folijs reperitur chamæpitys, boni odoris, ac ea de causa à seplasiarijs iua moschata uocatur, notæ enim hæ sunt herbæ, & à seplasiarijs in frequenti usu habitæ: quarum uires, prosecutus est Galenus, libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum, ad istum modum dicens: chamæpitys magis amara est quam acris: quare abstergit, purgatque uiscera, magis quam calfacit, proinde auriginosis, & quibus facile iecur obstruitur, bonum remedium est, quin & urinam, & menses ducit, tum pota, tum illita cum melle: uiridis uulnera magna glutinat: ulcera putrescentia sanat: durities uberum discutit, Est enim in siccando tertij ordinis, in calfaciendo, secundi.

Finis Libri Tertij.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI

DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVARTVM,

Enarrationes Doctoris Anati Lusitani Medici in Italia celebratissimi.

DE BETONICA.

Græce, κίσσος: Latine, Cestron, Betonica, psychotrophon, Vetonica, serratula: Hispanice, la bretonica: Italice, betonica: Gallice, betoine, ou de la betosne, Germani, Braun betonick.

Enarratio Capituli Primi.

DEO EST COMMVNIS, ET VVLGARIS, *Betonica.* herba *Betonica*, uel *Vetonica* dicta, ut eam indicare, uel delineare non sit opus. Vocatur uero *serratula* à non nullis, ut testatur *Plinius*, quia circumcirca in modum *serræ* diuisa est: De cuius uiribus ac laudibus, libellum *Antonius Musa*, *Cæsar* Augusti medicus, descripsit.

Cæterum, errat *Otho Brunphelsius*, qui *betonicam*, flores albos habentem, herbam paralyfis esse dixerit, quanquam, ut noto, *otomultimo* erratum fateatur. Non minus quoque *Auerrois*, in præsentia accusandus uenit, qui libro quinto *Colliget*, *betonicam* calidam & siccam in quarto gradu constituit, quum tamen eius sapor amarus indicat secundum non excedere, ut recte admodum elici potest ex *Galeno* lib. septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ubi de ea ita loquitur: *Cestrum*, id est *betonica*, uim habet incidendi, ut gustus indicat, est enim subacris & amarissima, quare calculos renum frangit, pulmonem, pectus, & iecur expurgat, menses promouet, comitialibus prodest, rupta conuulsaque curat, omnibusque bestiarum moribus illita auxiliatur, postremo acidum ructantibus & ischiadicis bibita prodest. Cæterum, hodie ex herba ista, *syrupus à seplasiarijs* paratur, quem *Ferrarienses* prætermittunt, nec eo unquam ante me usi fuerunt, quum tamen in omnibus ægritudinibus frigidis, sed præcipue capitis, inter cæteros *syrupos* primatum obtineat, non minus quoque ex ea unguentum, ac etiam cerotum conficiuntur, quibus nunc chirurgici maxime utuntur.

DE BRITANNICA.

Græce, βριτανική: Latine, Britannica, bistorta.

SECUNDA BISTORTA.

Græce, ^{βιτρονικὴ δ' ὀνίρα} Latine, *Heptaphyllon, septem folium,*
bistorta secunda, tormentilla: Hispanice, sette enrama: Italice,
settifoglio herba, la tormentilla: Germanice, Genß ampffer.

Enarratio capituli secundi.

Britannica
 prima bi-
 storta est.

Secunda bi-
 storta Tor-
 mentilla est.

QVVM de Britannica doctorum hominum uaria inquirerem iudicia,
 non aliud extorquere ualui, quam quod britannica, bistorta herba sit, ace-
 toſæ magnæ ſimilia folia habens, nigriora tamen, & cuius radices uarie
 conſpiciuntur, nam quandoq; ſubtiles apparent, aliquando uero craſſæ,
 rubricantes, & tortuoſæ, de qua Plinius libro uigeſimo quinto, capite ter-
 tio ita dixit: In Germania trans Rhenum, caſtris à Germanico Cæſare pro-
 motis, maritimo tractu, fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota, intra bienni-
 um dentes deciderent, compagesq; ingenibus ſoluerentur, Stomacacen
 medici uocabant, & ſceletirben. Ei malo reperta auxilio eſt herba, quæ uo-
 catur britannica, non neruis modo, & oris malis ſalutaris, ſed contra angu-
 nas quoq; & ſerpentes, folia habet oblonga, nigra, radicem nigram, ſuca-
 cus eius exprimitur, & ex radice, florem uibones uocant, qui collectus prie-
 uſquam tonitrua audiuntur, & deuoratus ſecuros in totum reddit. Friſij
 quæ caſtra erant, noſtris demonſtrare illam. Miror quidem quæ nomi-
 nis eſſet cauſa, niſi forte conſini Oceano Britanniæ ueluti propinquæ dicaue-
 re: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima naſceretur, certum
 eſt. Cæterum eſt & alia biſtorta, herba ſatis uulgaris, & pentaphylli ſpe-
 cies: quæ nonnunquam quinque, aliquando uero ſeptem emittit folia, & ideo
 biſtorta dicta quoq; quia eius radix tormentilla appellata, cum prædicta
 ſimiles habeat poteſtates uiresue. Eſt enim ut obiter dicam radix hæc craſ-
 ſa, breuis, plena granis, ad ruborem inclinans: quæ ueluti prima aſtringen-
 tem uim habet, & ad omnia quæ denſari ſyrupus utilis eſt, priuatim uero,
 uino aſtremo pota, tum etiam ſuper aluum, ac renes, aceto mixta, & admo-
 ta, ſcetum ſolitum per abortum perire, retinet, & ſeruat: eius quoq; puluis
 cum ſucco plantaginis, iſis propinatur, qui urinam retinere non ualent, non
 minus quoq; ſuper uulnera, puluis eius reſperſus, ad cicatricem facillime
 ea perducit, demum menſes muliebres ſupprimat, & choleram morbum
 compoſcit. Porro tormentillam contra omne genus ueneni, præſtantissi-
 mum antidotum, recentiores affirmant, qua de cauſa, ab ea aquam peres-
 lambicum parant, ueluti ex radicibus decoctum, imo multi graſſante pec-
 ſte, conditum ex iſta radice parant, quo ieiuno ſtomacho muniti, lucem pec-

stilentem minime formidant. Contra dysenteriam quoque radicem istam multum prodesse fertur, imo internum omne ulcus, ad cicatricem ducere, tum epota ad foris applicita creditur. De Britannica uero, ita meminit Galenus libro 6. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Huius folia astringentia sunt, & uulnerum glutinatoria, similia agrestibus lapathis, at expressus ex illis succus perinde natus est astringere, uideturque sanare iam putrescentia.

DE LYSIMACHIA.

Græce, λυσιμαχίον: Latine, *lysimachia*, *salicaria*: Hispanice, *Lustanice*, *lysmachoyerua*: Germanice, *Weiderich*.

Herba s. Marie, Scipioni Mercurio l. 9. cap. 28. huj. obstentia.

Enarratio. 3.

LYSIMACHION siue *lysimachia*, frequens & multis cognita herba est, quæ aquosis potissimum locis gaudet. Nascitur enim ad ripas Padi, magna in copia, flore quandoque ruffo, aliquando uero aureo, folio uero salicis, sed uiridiori, nam huic cauliculi cubitales sunt, & maiores, fruticosi, ternes, ac nodosi, & ut paucis dicam, persicariæ omnino similis herba ista est. Vnde Leoniceum, ac post eum Ruellium Gallum errasse, clarum est, quum corniolam herbam, qua insectores pro tingendis lanis utuntur, *lysimachium* esse crediderunt. Nam reuera corniola longe à *lysimachio* alia est herba, quam luteam quoque nonnulli appellant, & Hispani simul & Lusitani *Lirium* insectoriorum sua uoce dicunt; Itali uero *Cerretam*, uel *bragliam*, in qua nec salicis folia uidentur, nec in eis aliqua percipitur stypticitas, imo in ea potius cauliculi & folia lini conspiciuntur, ut liquido constet, corniolam *lysimachiam* non esse. *lysimachium* uero nos uerum nouisse, nouit uniuersa Ferraria, ad quam, quicumque de re herbaria, ueluti de bona medicina exactam notitiam habere desiderat, accedat consulo: Sunt enim Ferrarienses, cœlesti quodam influxu fauente, medici doctissimi, ac rerum naturalium cognoscendarum diligentissimi, qua de causa, apud eos, per sex annos, nunquam poenitendos commorati sumus. Dicitur uero *lysimachion* quia *lysimachus* rex eam primo inuenerit, ut testatur Plinius libro 25. capite 7. dicens: Inuenit & *lysimachus* herbam *lysimachiam*, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato, folia habet salicis uiridia, florem aureum, fruticosa, ramulis erectis, odore graui, gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat, & ut inquit Galenus libro 7. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Superantem astrictionem sortitur, per quam omnes sanguinis fluxus reprimunt, tum pota, tum cataplasmatibus modo admota.

lysimachion, lysimachia.

Ruellium errat. Corniola non est lysimachia.

lysimachion unde dicta.

DE POLYGONO MASCULO.

Græce, *πεντάγων ἀίψρον*: Latine, *Polygonon centinodia*, *centumnodia*, *seminalis herba*, *corrigiola*, *proserpinaca*, *sanguinaria*, *sanguinalis*: Hispanice, *cien nudos yerua*, *la corriola*: Italice, *corrigiola*, *centinodia*: Gallice, *herba des innocens*: Germanice, *Weg gras / denn gras / weg dritt*.

DE POLYGONO FOEMINA.

Græce, *πεντάγων θήλυον*: Latine, *polygonon foemina*, *sanguinalis foemina*, *sanguinaria*, *corrigiola foemina*, *cētinodia foemina*, *uulgo centumnodia foemina*: Germanice, *Klein schaffthew*.

Enarratio. 4.5.

Polygonō.

TAM masculus quam foemina, polygonon, siue centinodia dicta herba, officinis familiaris est, quæ ideo sanguinaria uel sanguinalis dicitur, quia sanguinem undecūq; fluentem maxime constringit compescitue. Masculum quia serpit, humiue repit, Apuleius proserpinacam appellat, quam aliquis potius foeminam nominaret. Alteram uero in altum crescentem, masculum. Sed reuera, quæ humi serpit, masculi denominationem habens, uiribus potentior est, ut ex Galeno didicimus, libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ad istum modum dicente. Vti astrictionis est particeps: ita in eo frigidum aqueum uincit, ut secundo excessu refrigeret, aut etiam initio tertij. Itaq; æstuanti uentriculo, erysipelati, atq; calidis phlegmonis, si illinatur frigidum, auxiliatur, sistit præterea uniuersas fluxiones, qua ratione uidetur exiccatorium: quare ad herperas, ulceraq; bonum remedium est: quin etiam cruenta uulnere glutinat, auriumq; puri & ulceribus confert, stillicidio & stranguria affectis exhibitum, urinam mouet, ut Dioscorides ait, foemina ad omnia mas præstat.

Proserpinaca.

DE POLYGONATO.

Græce, *πεντάγων*: Latine, *polygonatum*, *geniculata fraxinella*, *secacul*, *sigillum Salomonis*, *sigillum Mariæ*: Hispanice, *fraxinella*: Italice, *frassinella*: Gallice, *signet de Salomon*: Germanice, *Weiß wurz* / id est radix alba.

Enarratio. 6.

POLYGONATVM, hodie fraxinella, siue geniculata appellatur, praeterea ^{Polygona-} frequens herba, & Italiae quoque hortis satis familiaris, quam Manardus ^{ton.} Secacul Arabum esse autumat, reclamante tamen Mathiolo Senense, Reuera tamen, polygonatum, siue fraxinella, à similitudine quam cum folijs fraxini habet, dicta, Secacul est, cuius radices saccharo pro irritanda libidine, à multis parantur, & ut tradit Galenus libro 8. de Facultatibus Simplicium medicamentorum. Astrictionis pariter & acrimoniae habet quippiam, cum fastidiosa quadam amaritudine. Quare non usque adeo est uesum, Sunt qui radicem eius illinant uulneribus, alij eo naeuos in facie detergunt.

DE CLEMATIDE.

Graece, κλεματίς: Latine, clematis, uincaperuinca: Hispanice, peruinqua: Italice, prouenca: Gallice, du lifferon: Germanice, Ingrien/oder singrien.

Enarratio. 7.

CLEMATIS prima, ut historia clamat, officinarum peruinca est, herba ^{Clematis.} humi serpens, & qua hortulani, & hortorum mulierculae, herbarum fasciculos ligant, uiciuntue, unde illi peruincae nomen inditum est. Caeterum, quidam peruinca, chamædaphnem esse contendebant, non sine tamen errore, quia chamædaphnes, alia ut dicemus est herba. De hac uero clematide, Galenus in medio capitulis de clematide, libro septimo de Facultatibus simplicium in medicamentorum ita dixit: Dicitur etiam clematis illa herba, quam nonnulli polygono idem appellant, quæ tantum abest ut exulceret, ut profluuijs, et dysenterijs cum uino pota auxilietur, mansuetudinem dolores mitiget, ac denique doloribus uteri in pello admota sit usui.

DE ALTERA CLEMATIDE.

Graece, κλεματίς ἄλλη: Latine, altera clematis, ambuxum, flammula: Hispanice, Italice, flammola: Germanice, Wald rāben.

Enarratio 8.

HAE Cuero ab Herbarijs, flammula dicitur, quia flammæ modo urit, ^{Flammula.} exulceratur: An uero alio nomine à flammula Hispani herbam istam uocent, mihi non succurrit, nobis uero herba satis nota est, quæ ualidissime linguam rodit: in secunda tamen editione huius libri, uiri doctissimi Hispani, quibus herbarum nomina uulgaria in promptu sunt, lemmati ea ad

dere possunt, ut pharmacopolis, & alijs exteris nationibus, herbarum integram cognitionem præsent: porro huius naturam, & uires, Galenus in initio capituli citati, ita prosequitur, dicens: Huius folia acrem & adurentem obtinent Facultatem, adeo ut lepras excoriant, fuerit itaq; in quarti ordinis exsalfacientium initio.

DE POLEMONIO.

Græce, *πολεμώνιον*: Latine, *polemonium*, *ruta capraria*: Hispanice, *yerua gallegua*: Italice, *giarca*, *lauanese*, *gallega*, *alchismiata*, *castracane*, *ualcha*, *uerceliga*, *alerone*: Gallice, *ruta capraria*: Germanice, *Lid weich/ vnd splyspettel*.

Enarratio. 9.

Polemonium ruta capraria est. FERRARIENSIVM consensu, polemonium ruta capraria est, herba ubiq; nota, & quam omnes ob raras eius dotes, plurimi faciunt: quum uero Ferrarienses dico, intelligaris uelim, Leonice num, Manardū, ac Musam Brasauolam, ex quibus ultimus, se frequentissime per huius herbe succi potum, obseruasse tradit, plures pestilentia correptos, in sanitatem restitutos, id quod Dioscorides quoq; fateri uidetur, quum contra serpentes, & uenenaualere tradat. Quibus de causis, ex huius succo, aloë, myrrha, et croco, contra puerorum uermes singulare paratur unguentum. Nec est, quod Mundella Brixienfis, uir mea sententia doctus, sed in praxi parum instructus, Brasauolam in hac re uellicet, quum ex uarijs simplicibus eandem uim habentibus, unum medicamentum componere, apud medicos nouum non sit. De polemonio Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Polemonium tenuium partium est, & desiccandi uim obrinet, unde quidam radicem eius cum uino, ad ischia-
Mundella Brixienfis. das, dysenteriam, lienemq; induratum propinant.

DE SYMPHYTO PETRÆO.

Græce, *συνφυτον πετρæου*: Latine, *symphytum petræum*, *consolidida*: Hispanice, *suelda hierua*: Italice, *simphyro consolidida*: Gallice, *bugle*: Germanice, *Stein gunsel*.

Enarratio 10.

Symphytum petræum. EX herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus, secum afferebat, symphytum petræum erat, quam consolidam nonnulli appellant, quæ ut testatur Ruellius familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua, buglam

uocant: in Italia quoque nasci, cum Paulo Castilliono medico affirmamus, quanquam Mathiolus nunquam eam se uidisse tradat: de cuius uiribus Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita dixit: Habet quandam uim incidendi, qua collectum in thorace pulmoneque purgare potest, ac simul contrahendi facultatis est particeps: qua ejectionibus sanguinis auxiliatur, estque humidum, ac non immodice calidum, unde & dulce apparet, ac odoratu iucundum: Ad hæc, mansum sitim extinguit, & arteriæ sanat asperitates. liquet igitur ipsum etiam & digerere & constringere posse: unde & enterocæliis imponitur, & ad conuulsa et rupta cum oxymelite bibitur.

DE ALTERO SYMPHYTO.

Græce, *εὐμυρτον ἄλλο*: Latine, *Symphytum alterum*, *consolida maior*, *alum*, *solidago*: Hispanice, *suelda maior*, *consuelda maior*: Italice, *consolida maggiore*, *alo*: Gallice, *de la consyre*: Germanice, *Walwurz* / *Schwarz wurz* / *Schmer wurz*.

Enarratio. II.

HÆC, omnibus consentientibus, *consolida maior* est, quæ flore non solum luteo, sed rubro, & albo ornatur, cuius radicem, tum intus, tum extra, contra rupturas, casus, ac uulnera, hoc tempore medici frequentissime adhibent, Dicitur uero, *consolida maior*, alterius minoris respectu, quam falso multi septasiarij, pro petræo symphyto usurpare minime uerentur, his Germani, *sanniculam* addunt, quinque folio, aut fragariæ persimilem herbam quam *diapensam* quoque uocant, quia eius folium in quinque partes diuisum habet, unde multi inter pentaphylli genera eam reponunt, cuius radix alba mira modorum concatenatione implicita, ad eosdem dictos effectus ualeat, est quoque præter dictas, alia *consolida*, quam *margaritam* aliqui, alij uero *primulam ueris*, nonnulli uero herbam sancti Petri, herbam paralytisis, uel clauium herbam appellant, hortis familiarissimam, utpote flores iucundos, ex albo rubricantes, ac oculis gratos emittentem. Est quoque altera *consolida*, regia uel regalis dicta, herba mira pulchritudine obuia, quæ flore purpureo, uiolæ magnitudine ornatur, & quam Germani militis calcar appellant, quia calcaris similitudine, corniculum, eius flos in infima sui parte emitat. Huius herbæ flores, oculum ardori opitulari tradunt, præcipue si pisti, ac aqua rosacea excepti, desuper apponatur, paratur quoque ex herba ipsa decoctum, quod multum ualere scimus, ardoribus tussi, inflammationibus, ueneno, ac cholericæ passioni, non minus quoque urinæ

Symphytū magnum. retentioni, renum calculo, & coxendicis dolori, prodest, demum pro aluo purganda à multis usurpatur. De altero uero Symphyto, quod magnum appellat, loco citato Galenus ita tradit: Symphytum magnum, similem dicto uim habet, ceterum nequidetur dulce, nequod odoratum. Est uero secundum uiscositatem mordacitatemque scillæ simile.

DE HOLOSTEO.

Græce, ὀλόστεον. Latine, holosteon, canis denticulum, gramen molle: Hispanice, dente de perro, yerua.

Enarratio. 12.

Holostium à pilosella differt.

HALVVCINANTVR, qui Holostium pilosellam esse autumant, quum inter se maxime differant, ut conferenti manifestum erit: nam pilosella folia oliuæ emittit, albis onusta pilis, unde nomen traxisse certum est, cuius quoque ramusculi serpunt, lanuginosi, pilosive, in quibus flores lutei nascuntur, nam radices tametsi illi graciles insint, longæ tamen non sunt, sed perbreues admodum, ut inter se differre incertum sit: Non ab re tamen esset, nec contra rationem actum, si quis uice holostei, pilosellam acciperet, & ea uteretur, quia utraq; astringendi uires habet: ita enim pilosella potenter adstringit, ut animalia, præcipue pecora, quæ illam pascuntur, ob restrictos uentres, de uita periclitentur: unde pastores hoc scientes, præcauent suos greges à campis & pratis herba ista scatentibus. Caue tu tamen optime lector, ne Auriculam muris, pilosellam quoque dictam, hanc pilosellam esse autumes, de qua nunc sermonem habemus. Cæterum, est holosteon, ea herba quam rura, molle gramen, uel canis denticulum appellant, quæ humi serpit, folijs, uiticulisque coronopo, aut graminis similibus, gustu astringentibus, radice alba, prætenui usque in capillamenti speciem protracta, longitudine quatuor digitorum, de qua Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Olostium deficcandi uim obtinet, cum astrictione, ideoque propinatur ad rupta.

DE STOEBE.

Græce, στόβη. Latine, stœbe, colymbas, phleon.

Enarratio. 13.

Stœbe.

PRAETERMITTIT Dioscorides stœbes historiam tanquam herbae uulgaris, & omnibus notæ, quæ Theophrasto phleos est, herba fruticosa, aculeata, tum caule, tum folio, semine molli, rubido, radice tenera, quæ oues auidiissime comedunt, nec alibi quam in aquaticis nascitur, Galenus uero, libro primo, de Antidotis, ubi de uinis sermonem facit, inquit: patrem

suum, ad conseruanda uina imbecillia & aquosa, ne quoq; acrescerent, stœbe copiosa, calida, apud domum calidissimam uasa plena uino cooperiebatur, & affecutus fuit id quod sperabat, & subdit: porro herba quæ apud nos nascitur fruticosa, admodum est calida, acris, & odoratum quippiam restipiens. Vocant ipsam incolæ colymbadem, nonnulli stœben, ad uini conseruationem aptissimam, & cætera. Libro quoq; de Fœtum formatione, stœben herbam, iecori assimilat, quum dicat, ipsa propria hepatis substantia, de qua antea dixi, in orbem circumnascitur, & media fissurarum spatia ad similitudinem stœbes herbæ explet, atq; ita quidem exortus ex inferiore uena, in simis huius uisceris partibus fiunt. Hæc Galenus. In quibus stœben herbam iecori similem facit, at quæ illa hodie sit, ignoratur: In Græcia tamen, uulgarem herbam esse, Græcus quidam medicus mihi retulit. Multi uero stœben, scabiosam esse dixerunt, sed falso, quia scabiosa aculeata herba non est, imo folia erucæ multidiuisa, ac subhirsuta habet, flores uero ceruleos, albicantes: item, scabiosa nascitur in campis, & siccis locis: stœbe uero in aquosis, ut liquido constet scabiosam non esse stœben. Proinde Pandectarius, in hac, ut in alijs sæpe solet, hallucinatur, credens utiq; stœben scabiosam esse. Sed nos Matthæum istum Syluaticum, cum suis erroribus missum facimus, & ad scabiosæ facultates accedamus, quæ ita habent: Scabiem & psoram curat, non decoctum uel solum aqua ebibita, sed etiam unguentis eius succus mixtus, qua de causa purgat, & abscessus rupit, ac carbunculos curat. De stœbes uero uiribus, ita tradit Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Fructus eius & folia astringunt citra mordacitatem, desiccantq; in tertio fere incipiente ordine, quare decoctum eorum inicitur dysentericis, auribusq; pure fluentibus, quod etiam magna uulnera glutinat, præcipue cum uino atro & austero. Valenter enim desiccet omnes præter naturam humiditates: folia uiridia illita erumpentem sanguinem supprimunt, suffusionibusq; oculorum exitu medentur.

Colymbades stœbe.

Scabiosa herba.

Pandectarius errat.

DE CLYMENO.

Græce, κλυμενος: Latine, clymenus: Hispanice, Lusitanice, Sexafrega.

Enarratio 14.

CAVLE tantum, clymenos à saponaria uulgari, differre uidetur, quia clymeno, caulis fabaceus quadrangulus inest: Saponariæ uero rotundus, ac nodosus, utriq; tamen eadem sunt folia plantaginis: cæterum clymenum mulierculæ Lusitanicæ, apud quas, præ cæteris nationibus, Romano-

Clymenos herba.

rum uoces seruatatas inuenio, sua uoce, saxifriguam, uel saxifragam appella-
 lant, unde in mentem uenit, quod non ab re esset, herba hac, quadratū cau-
 lem habente, quam nos clymenū dicimus, saponarię uerę loco uti, quia ue-
 ra saponaria saxifragia dici potest, quia calculos uesicę frangit, & eos cum
 urina pellit: imo Mathioli Senensis, uir mea sententia, in re herbaria ueluti
 cæteris medicinę partibus, satis instructus, pro uera saponaria, hanc qua
 drangulum caulem habentem recipit, & eam clymenum esse dicit, De qua
 Galenus, nullam libris Simpli. mentionem fecit, ueluti nec Paulus: Plinius
 us tamen libro uigesimo quinto, capite septimo hanc à rege Clymeno, un-
 de & nomē traxit, inuentam contendit, cui, quæ periclymeno debebantur,
 non sine errore tribuit.

Mathiolus
 Senensis.

Plinius cr.
 rat.

DE PERICLYMENO.

Græce, *περικλυμενος*: Latine, *periclymenos*, uolucrum maius,
 mater sylua, uinciboscum: Hispanice, *madre sylua*: Italice, *matri
 selua*: Gallice, *cheu refueille*: Germanice, *Geyßblatt / spect
 oder waldgilgen / vnd zeinling*.

Enarratio. 15.

PERICLYMENOS, omnium doctorum hominum uoto, Matrifi-
 lia est, quia omni ex parte inter se maxime respondent, quam quoque non
 nulli caprifolium appellant, sed reuera non sine errore: quū caprifoliū no-
 men pyxanthæ Dioscoridis magis conueniat: Sed huius erroris Ma-
 thæus Syluaticus author fuit, quem subterfere satius est. Cæterum exper-
 ientia clymeni siue matris syluæ succo, optimum confici solet cerorum capitale,
 quod medici & chirurgici iuniores miris extollunt laudibus. At Ioannes
 de Vigo, non aspernendus chirurgus hanc herbam, crurium ulceribus,
 multum ualere scriptum reliquit, qui remedium hoc, à Galeno libro octa-
 uo accepisse fatetur, sed sua pace bona dixerim, non sine menda, quū
 apud Galenum hoc non reperiatur, ut ex suis uerbis percipitur, quæ ita
 habent: Fructus eius et folia adeo uehementer incidunt et calfaciunt, ut si diu-
 tius bibantur urinam sanguinolentam efficiant, principio tantum urinam
 mouentia, foris cum oleo illita etiam excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & dif-
 ficulter spirantes, competens mensura est, drachmę unius cum uino, desica-
 car etiã semen (& ut quidem tradunt) si liberalius bibatur, sterilitatē inducit.

Ioannes de
 Vigo errat

DE TRIBULO.

Græce, *τριβλος*: Latine, *tribulus*: Hispanice, *abroyos*: abrol-
 hos spinas: Italice, *tribolo*: Gallice, *triboli*.

DE TRIBVLO AQUATICO.

Græce, *tribulos*: Latine, *Tribulus aquaticus*: Hispanice, *abroyos delhagoa*: Italice, *tribolo aquatico*, *castagne del aqua*: Gallice, *triboli aquatici*: Germanice, *Wasser nuss*.

Enarratio. 16.

NORVNT terrestrem tribulum, qui ex calciati in pratis secus flumina, & in domorum areis uagantur. Humi enim serpit herba hæc, cuius folia minuta portulacæ figura sunt, inter quæ spinæ tribuli dictæ, magnitudine ciceris nascuntur. Cuius alteram speciem Theophrastus libro sexto, de Historia Plantarum, capite quinto, facit. Est præter terrestrem tribulum, alter aquaticus, ob id quod in aquis tam dulcibus, quam maritimis nascatur, dictus, qui supernat & triangularis magnitudine castaneæ apparet: quæ de causa, Mantuani & Ferrarienses, imo omnes fere Longobardi, tribulos istos, castaneas aquaticas appellant, uel potius forsitan ob id quod castaneorum saporem in gustu referant, ex quibus quoque peregrini suas coronas parant, ut collo suspensis melius hypocrisis suam ostentent. Nam Venetis apud Riuum altum tribuli huius uenduntur, & marini dicuntur. Nascuntur enim, ut sæpe uidimus in lacubus prope Clodium portum. De quibus Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit. Tribulus ex humida essentia modice frigida, & sicca non mediocriter, ceterum similiter frigida constat: Vnde contra phlegmonarum generationes, & contra omnes influxus congruit: porro terrestris ipsius fructus, quam tenuium sit partium, potus renum calculos conterit.

Tribulus terrestris.

Tribulus aquaticus.

DE SAXIFRAGA.

Græce, *saxifraga*: Latine, *Saxifraga saxifraga*: Hispanice, *Italice, rompe saxo, saxifragia herba*: Gallice, *saxifraga*: Germanice, *Maurrauten* / vnd *stein rauten*.

Enarratio. 17.

TAMetsi saxifraga uerbum Latinum quam Græcum potius referre uideatur: cuius causa, caput hoc multi cum Marcello adiectitium Dioscoridi esse putarunt: nihil ominus tamen uerum & germanum esse attestatur quod in omnibus Dioscoridis exemplaribus reperiatur. Quæ tamen hodie saxifraga Dioscoridis sit, multi non assequuntur, quoniam illius uice, herba quadam inter saxa plerumque nascente utantur, quæ pimpinellæ similis uideatur, Sed in hoc differunt, quia pimpinella habet pilos: Saxifragia uero

Saxifraga.

Saxifragia recentiorū non est Saxifragia. illos non habet, unde notum euadit, quòd recentiorum saxifragia, apud Dioscoridem non est saxifraga, quia Dioscoridis saxifraga epithymo potius, quam pimpinellę similis est. Reuera tamen, Dioscoridis saxifraga, epithymo omnino respondens in Italia conspicitur, qua in minuendo renum & ueficę calculo, ac lotio euocando, non infelici successu operamur, cæterum de empetro alibi caput habetur.

DE LIMONIO.

Græce, λαιμόνιον: Latine, limonium, beta syluestris: Hispanice, aselgamontesina: Germanice, Wald mangolt.

Enarratio 18.

Vt testatur Plinius, libro uigesimo, capite octauo, limonium beta est syluestris, quanquam Galenus, libro secundo de Facultatibus alimentorū, nullam reperiri betam syluestrem dicat, Reuera tamen, Limonium hodie uarijs in locis reperitur, folio paruo betam referente, caule cubitali, & maiori, subtili, simili corneolę, siue luteę dictę herbę, Sed semine omnino onusto, cui radix alba raphani similitudine inest. Ceterum, non sunt audiendi medici illi, qui contendunt Limonium apud Paulum Aeginetam, fructum uulgo limonem dictum, esse, inest enim limonij herbę dictę semini uel fructui dicto, austeritas quędam, ob quam limonem fructum esse falso opinati sunt: Vnde Galenus libro septimo de Facultatibus simplicissimorum medicamentorum ita quoque dixit: Eius fructum, utpote acerbum, ex uino exhibent coeliacis, dysentericis, & hæmoptoicis, iuuat & profluuium muliebri: Satis est oxybaphi mensura.

DE LAGOPO.

Græce, λαγόπονιον: Latine, pes leporinus, lagopus, leporis minimum, herba trinitatis: Hispanice, pee de lieure, yerua, la trinidad yerua: Italice, herba trinitatis: Gallice, herba du trinite: Germanice, Katzenflee/ vnd Kåglin.

Enarratio. 19.

Lagopus herba. Iam succinctè ac breuiter de Lagopo loquutus est Dioscorides, ut quę illa sit herba, difficile sit diuinare, ut tamen coniecturis assequi potuimus, *Lagopus herba trinitatis idem.* lagopum, herbam illam, quam trinitatis appellant, esse, credendum est, Quę ideo trinitatis herba dicitur, quia folia sua maculata, in tres partes diuisa, & longis pediculis à radicibus ortis, adalligata habeat, in cuius cue

bitali cauliculo, ineunte uere, ceruleus quidam flos peruinçæ similis nascitur: nam radix huic multiplex est, subtilis & in nigrum rubricans. Cæterū hæc herba trinitatis, pes leporis dicitur, quia eius folium in tres partes diuisum pedem leporis animalis referat: Quæ aluum reprimat, uulnera consolidat, ac intestinali rupturæ prodest, præcipue si eius pulueris drachma in uino austero & styptico bibatur. Quæ omnia, lagopo ex directo conueniunt, certum est. Cæterum hanc Trinitatis herbam, Otho Brunphelsius, ex Brunphelsius errat. tra omnem animaduersionis modum, inter hepaticas reposuit, qua ratio ne illi in hac re nulla præstanda est fides. Item non minori errore comprehensus uidetur Matthæus Syluaticus, quum lagopum, caryophyllatā esse Matthæus dixerit: quia lagopus in hortorum arcis nascitur: caryophyllata uero, in Syluaticus errat. montibus longe à sepibus & uis, quam multi quoque, sanam mundam, alijs herbam benedictam appellant, Dicitur uero caryophyllata, siue gario Caryophyllata quia eius radix odorem caryophylli expiret: Quæ, ut mea fert lata. opinio à Plinio, Geū libro uigesimo sexto, capite septimo, appellatur, Da Geum Plin tur enim ijs qui ex alto cadunt: Huius radix in puluerem redacta, per se uel nij caryo consolidæ adiuncta, ac in uino pota, certo iuuamento, stomachum quoq; phyllata roborat, ac fluxum omnem refringit, & solo odore spiritum recreat, calida enim & sicca est, ut eius attestatur sapor & odor. Porro de lagopo, ita breuissime tradidit Galenus libro septimo de Facult. simpl. medicamen. Facultatis est desiccantis, adeo ut fluxus alui probè exiccet. Verum memi Altera her nisse decet, esse alteram herbam trinitatis dictam, inter coronarias connu ba trinita meratam, quæ trinitatis appellant, quia in eius flore, trinus reperitur color. tis.

DE MEDIO.

Græce, *uictiop*. Latine, *medion*.

Enarratio 20.

DIFFICILE admodum est, medium herbam hodie dignoscere, quū Medium. in Media nasci tantum credatur regione, ac id magis, quia quibus ornetur folijs non constet. In quibusdam enim exemplaribus, legimus, medium folia seridis habere, in alijs uero iridis: utcunque tamen, ne ordinem perueramus, de eo Galenus, libro septimo de Facult. simpl. medicamen. ita tradit: Radix quidem eius austera est, omnesque fluxiones cohibet, At semen tantum abest, ut id molliatur, ut etiam menses cieat, nimirum tenuium partium quum sit, & facultate incidendi præditum.

DE EPIMEDIO.

Græce, *in quid iop*. Latine, *epimedium*, *uindicta*.

Enarratio. 21.

Epimedii.

QV AE hæc fit herba, mihi albo coruo rarior est, n̄s tamen quæ Dioscorides de ea tradidit, subscripsit Plinius, libro uigesimo septimo, capite nono: & ut de illius uiribus tradit Galenus, libro sexto, refrigerat moderate, cum aquea humiditate, uberibus illitum, surrecta ea seruare potest, aiunt uero, si potu hauriatur, sterilitatem parere.

DE XIPHIO.

Græce, ξιφίον: Latine, Xiphium, gladiolus: Hispanice, gladiolo de entre los pañes: Italice, monacucchie: Ger. Schwertel.

Enarratio. 22.

Gladiolus.

NASCITVR Gladiolus inter segetes ubiq; folio iridis, sed breuiori, angustiori, uenoso, & cultri modo in mucronem desinente, unde nomen traxisse uidetur. Caulem uero ex se cubitalem mittit, in quo purpurei flores, ordine bene dispositi uidentur, qui & si iridis figura simulentur, breuior res tamen sunt, nam radices huic rotundæ duæ sunt, testiculorum canis, dictis radicibus admodum similes, quarum una alteri subsidet. Plinius uero libro uigesimo quinto, capite undecimo, per Xiphium, aquaticum gladiolum intelligere uidetur, quia Xiphium, aquæ accolam dixit, quum tamen Dioscorides, in aruis nasci tradat, de aquatica uero illa gladiolo, capite de acoro sermonem habuimus: sed multo ampliorem capite suo proprio de Xyride: At de Xiphio ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Xiphij radix maxime altera quæ superior est, attrahit, digerit, desiccaturq;

Plinij xiphium,

DE SPARGANIO, SIVE XIPHIDIO.

Græce, σπαργάνιον: Latine, Sparganium, Xiphidion, spatula foetida: Vulgo spatula foetida: Germanice, Degenkraut.

Enarratio. 23.

Sparganium spatula foetida est,

SPARGANION, siue xiphidion, officinarum spatula foetida est, quum inter se maxime conueniant, unde Mathiolum Senensem hic errare certum est, quia sparganium non esse spatulam foetidam contendit, & eo magis, quia in spatula foetida pilulas non comperiri in quibus semen claudatur dicat, quod falsissimum esse, qui spatulæ foetidæ mediocrem notitiam habent: norunt, proinde sparganium spatulam foetidam esse certum est, cuius succus hodie unguentis, contra scabiem & psoram miscetur, & merito, quia, ut inquit Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Sparganium desiccantis est facultatis.

DE XYRIDE.

Græce, *ξυρίς*: Latine, *Xyris*, syluestris iris, gladiolus purpurea: Hispanice, Lusitanice, spadana lirio, lirio spadanal: Italice, gladiolo di fior purpureo: Gallice, gladiolo du fleur purpureo: Germanice, **Gelb oder purpur schwärtlin.**

Enarratio 24.

NASCITVR Xyris aquosis in locis, & hodie gladiolus purpurea, à flore purpureo appellatur. Altera autem gladiolus luteis floribus reperitur, cuius radix pro acoro à multis usurpatur, ut capite secundo, libri primi diximus. De xyride uero Galenus ita tradit, libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Xyris, tenuium partium, attractoriæ, digerendi, & desiccandi facultatis est, cū radix, tum multo magis fructus, qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Xyris gladiolus purpurea est. Gladiolus lutea.

DE ANCHVSA.

Græce, *ἀγχύμη*: Latine, *Anchusa*: Hispanice, soagem: Italice, *Anchusa*: Gallice, *Anchusa*: Germanice, **Kotochsenzung/wild ochsenzung.**

DE SECVND A ANCHVSA.

DE TERTIA ANCHVSA.

Enarratio. 25. 26. 27.

ANCHVSAE omnes tres species norunt mulieres, quia earum succo radicū rubro, suas fucant genas. Ornantur enim per uniuersum caulem, flore purpureo ad albedinem inclinante, buglossæ persimili: De quibus Galenus libro sexto, de Faculta. simpli. medicamentorum agit, & illis lycopsim adnumerat, dicens: Anchusæ quatuor sunt species, Onoclea, quam uocant, radicem habet admodū refrigerantem, desiccantem, astringentem, & subamaram, corporibus condensandis & modice extenuandis idoneam, tum abstergendis quoque et abluendis biliosis et salis succis: quare aurigini et lie nosis est utilis. Præterea cum polenta illita, iuuat erysipelata, & absterge non modo epota, sed etiam admota extrinsecus. Proinde aceto macerata, uiciliginis et lepras sanat: At folia ipsius herbe imbecilliora radice sunt, non tamen à resiccatione & astrictione aliena: itaque profluuium sanant cum uino pota. Lycopsos nominata refrigerans etiam & siccans, similiter erysipelatis congruit, uerum tamen radicem quam Onoclea magis astringit.

Anchusa

gentem fortitur. Onochilo cognominatę uis et calidior et medicamentofior inest: quare eos qui à uiperis morfi sunt, admodū iuuat, tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua uero quę quarta est, & parua, cæteris est calidior, amarior & medicatior: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum nasturtio & hyssopo epota.

DE LYCOPSIDE.

Græce, ^{λυκοψιδις} Latine, *lycopsis*, *Anchusæ altera species*: Germanice, *Scharpffochsenzung*.

Enarratio. 28.

Lycopsis.

Ruellius er
rat.

GALENVS quum de anchusa egit, de lycopside quoq; tanquam anchusæ altera specie, sermonem habuit, ut ex præcedente enarratione facile comprehendí potest. Ruellius tamen, aliorum iudicio, lycopsim eam esse herbam contendit, quam uulgares Italiæ pharmacopolę cynoglossam appellant: Sed reuera falso, quia inter se maxime differunt, ut conferenti notū erit. His adde, quod Plinius noscens lycopsim herbam differentem à dicta cynoglossa, libro uigesimo septimo capite undecimo, seorsum de ea agit dicens: Lycopsis longioribus, quàm lactuca est folijs crassioribusq; caule longo, hirsutis, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo: nascitur in campestribus, illinitur cum farina hordeacea, igni sacro, sudorem in febribus mouet, succo aquæ calidæ admixto. De prædicta uero cynoglossa, libro uigesimo quinto, capite octauo, sermonem habuit, quum dicat: Inungitur & cynoglossos, caninas imitans linguas, topiaris operibus gratissíma, aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse, quæ quatuor, ad quartanas: Est alia similis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur: ut liquido constet, lycopsim alteram herbam à prædicta cynoglossa esse.

DE ECHIO.

Græce, ^{εχιον} Latine, *echion*, *Alcibiadion*, *Alcibiacum*, *buglossus syluestris*: Hispanice, *yerua de la biuora*: Lusitanice, *chupamel*: Italice, *la buglossa saluatica*: Gallice, *bugloso saunas*: Germanice, *Ochsenzung*.

Enarratio. 29.

Echion

ECHIS Græcis, Vipera Latinis est, quæ ideo echis herba dicitur, quia Alcibiadiō semen, capiti uiperæ simile habet, multis fatis nota, folio oblongo, stricto,

aspero, buglosso uulgaris simili, qua de causa multi syluestrem buglossum *Buglossa*
 appellant: imo Otho Brunphelsius, pro syluestri buglossa, graphice eam *syluestris*
 depingit, quæ purpurascens flores, ad ruborem tendentes, a medio cau- *idem.*
 lis, uersus partem superiorem habet, in quibus dulcedinem quandam pue-
 ri in Hispania sugentes, percipiunt, unde nomen herbæ imposuerunt, qua-
 le in lemmate fiximus: Nam semen paruum est, nigrum uiperino capi-
 ti persimile, quod ueluti & radix nigricans, digitalis crassitudinis, uiperæ
 rum morsibus, in potu succurrit. Hanc uero Galenus siluit, libro suorum
 Simplicium quanquam Paulus ad Dioscoridis intentionem, de ea mentio-
 nem fecerit. Verum, echion eadem est herba cum Alcibiadio, ut ex Diosco-
 ride percipitur, quanquam Plinium hoc ignorasse satis claret, ut eius indi- *Plinius era-*
 cant uerba, quæ ita libro uigesimo septimo, capite quinto, habent: Alcibi- *rat.*
 on qualis esset herba apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia
 trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Hactenus Plinius. Ex cu-
 ius uerbis satis percipitur, quod quia alcibium esset ignorasset, imo quod
 echion non esset alcibion, ex libro uigesimo quinto, capite nono, euidenti-
 sime comprehenditur, quum de echio ita dicat: Echios utriusque generis pu-
 legio similis, folijs coronata, drachmis duabus ex uini cyathis quatuor da-
 tur: item altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula uiperæ similia
 sunt, hæc ex uino & aceto.

DE OCYMASTRO.

Græce, *ὄκυμαστρον*: Latine, *ocymoides*, *philitarium*, *ocymas-*
trum, *ocymum syluestre*, *basilicum syluestre*: Hispanice, *alba*
baqua montesina, *alsabega syluestre*: Italice, *basilico saluatico*:
 Gallice, *basilic sauuage*: Germanice, *Wild basilg*.

Enarratio. 30.

NASCITVR Ocymastrum, basilicum dictum syluestre, in segetibus *Ocymastrū*
 plerumque, folio ocymi, ramulis quadratis, hirsutis, & illis quidem dodran-
 talibus, in quibus flores albi (silente Dioscoride) nascuntur, quibus deci-
 dentibus, siliquæ dentatæ, hioscyamo persimiles, semine quodam nigro
 melanchio æquali plenæ conspiciuntur. Quibus labijs admotis, pueri non
 tam Italiæ quam totius Hispaniæ sibilum edunt, & de eo Galenus ultimo
 capite libri octauī, de Facultatibus simplicium medicamentorū, ita dixit:
 Semen ocymoidis, tenuium est partium, & citra morsum, facultatis defic-
 catoriae.

DE ERINO, SIVE ECHINO.

Græce, *ἐρίνον*: Latine, *erimon*, *echinos*, *ocymum aquaticum*,

basilicum aquaticum: Hispanice, alfabaqua de lhagoa, basilico de lhagoa: Italice, basilico aquatico: Gallice, basilic aquatique: Germanice, Wasser basilig.

Enarratio 31.

Erinon
Ecbinos.

QVI existo capite expungere contendunt, hæc uerba, lacteo liquore abundant caulibus & folia erini, omnino nunquam herbam istam se uidisse indicant, quæ proculdubio in aquastrinis nascitur locis, plena non nisi liquoris lactei, & de ea Plinius libro 23. capite 7. ad istum modum dixit: Herba quoque quam Græci erinon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem, palmo alta est, cauliculis quinque fere ocymi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum, tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur, ut cum duabus drachmis cum cyathis Atticis quatuor, manna lacte multo & dulci, herba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito, folia resistunt uenenis. Hæc enim ultima uerba Dioscorides siluit, quum tamen Nicander, in sua theriaces compositione herbam hanc, utpote contra uenena ualentem miscuerit. Verum Galenus hanc non erinon, sed potius echinon appellat, nec mirum, quia in multis Dioscoridis exemplaribus, sic in lemma, de echino legitur, de qua ille sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum tradit: echini herbæ fructus, acerbus est, ac proinde repellentis & exiccatoriae facultatis, utuntur eo ad oculorum fluxiones, & aurium.

DE GRAMINE.

Græce, ἄνθος: Latine, gramen: Hispanice, grama yerua, gramenha: Italice, gramigna: Gallice, dent de chien: Germanice, Gras.

DE CALAMAGROSTI.

Græce, κλάμα ἀγροστίου: Latine, harundinaceum gramen: Hispanice, grama gruessa, hierua, gramenha gruessa: Italice, gramigna cannaria: Gallice, dent de chien grosse: Germanice, Gros gras.

DE GRAMINE PARNASSI.

Græce, ἄνθος ὁ ἑρμίου: Latine, gramen Parnassi montis.

Enarratio. 32. 33. 34.

APPRIME dubio procul de gramine Plinius differit, cuius præter *Gramen* istas à Dioscoride citatas species, alias tres aculeati libro uigesimoquarto, capite decimonono, ad istum modum describit: Gramen ipsum est inter herbas uulgatissimum, geniculatis serpit internodijs, crebroq; ab hjs & ex cacumine nouas radices spargit, folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnasso tantum hederacea specie densius quam usquam fruticante, flore odorato, candidoq;. Iumentis herba non alia gratior, siue uiridis siue in ueno siccata, tunditur aspersa aqua, Succum quoq; eius in Parnasso excipi tradunt, propter ubertatem, dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum, ad uulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum ac mel, ab aliquibus & thuris & piperis myrrheque tertiæ portiones: rursusq; coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur: & urinæ difficultatibus, ulceribus uesicæ calculos frangit, semen uehementius urinam impellit, aluum, uomitionesq; sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur, & subdit: Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur, Quidam propter uesicæ cruciatibus decoctum ex uino gramen ad dimidias è balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon uocant, hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod estaïzoo simile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus excreuerit utitur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuius nascitur in parietibus aut tegulis: huic caustica uis est, sistit ulcera que serpunt. Gramen capiti circumdatum sanguinis è naribus fluxiones sistit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione id quod iuxta uias nascitur: Hactenus Plinius. Nos uero graminis primam speciem communissimam, ac ubiq; uulgarem esse nouimus, & qua iumenta optima pabulantur, & ex ea aquam per campanam in officinis paratam pharmacopolæ habent, quia angustius urinæ prodest, & lapillos frangit: frigida enim aqua ista est, ueluti alkakengi, in summo pretio habenda, quum perpaucae sint medicinæ natura frigida, calculos frangentes, & urinam elicientes. Ceterum perperam dixerunt, Leoniceus & Ruellius, quod gramen aculeatum *Ruellius erat.* in quinque diuisum penulas, & quo pueri è naribus sanguinem prorriant, coronopus est, quum ut diximus, coronopus, herba cornu cerui, *Leoniceus* uel stella maris, appellatur. Nam de aculeato illo gramine, ab uide Plinius *nis erat.*

Aculeatè
gramen tri
um generū.

Ruellius er
rat.

Brunphel=
 sius errat.
 Harundina
 ceum gra=
 men.
 Panis ex li
 quis scobe
 apud Bra=
 filios para
 tur.
 Gramē Ba=
 bylonicū.
 Graminis
 facultas.

citato loco meminit. Non minori quoque errore, olim à me comprehensus est Otho Brunphellus, quum in suis Tomis, gramen polygonion esse putauerit. Harundinaceum uero granum uulgatissimum quoque est, nascitur autem ad ripas fluuiorum, precipue Eridani, Padi dicti, qui Ferrariam preterlabitur. Dulce autem hoc gramen est, & iumentis gratum, ex quo in farinam redacto, panes deficientibus frugibus parari possunt, & multo meliores illis, quibus Brasilijs homines ali soleat, non nisi expuluerit cuiusdam arboris apparatus, ac pistis, ad quam regionem utpote nobis nouam, quum Lusitani nostri, longa nauigatione fracti, appulissent, deficiente pane, ac omni genere cibariorum, coacti sunt farinam illius arboris, pro pane, more incolarum in uictu gustare, sed non sine eorum magna iactura, quum ex multis perpauci euaserint, & in patriam reuersi sunt, Gramen uero Babylo nicum, aut Parnalsi, à me hucusque uisum non est. De uiribus tamen graminis ita meminit Galenus libro 6. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Graminis radix, modice frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens: Atherba ipsa primo quidem recessu refrigerat, in humiditate uero & siccitate existens quam moderata, & subdit: Graminis esculenti radix, modice frigida & sicca est, proindeque cruenta ulcera glutinat: ipsa autem herba illita non uehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Radici porro mordacitas & tenuitas quaedam exigua inest, qua nimirum lapides frangit, si quis eam decoctam bibat: At semen alterius quidem, imbecillum est, eius uero quæ in Parnasso nascitur, urinam ciet, ac fluxus uentris & stomachi resiccat, uis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

DE SIDERITIDE.

Græce, οιδιςιτ. Latine, sideritis, uertemnum, solastrum.

Enarratio. 35.

Sideritis on
 let citoniū.

CONSPICI TVR sideritis hæc in nonnullis uallibus, folio aspero, salu uix magnitudine, tanquam marrubij albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quod fricatum, ex se odorem, qualem ex citonijis optime maturis oriri uidemus, emittit, quem Dioscorides sub intelligit, quum dicat, gustu non iniucundo cum adstrictione aliqua. Hanc uero Fuchsius in suo Herbario, nouisse uidetur, quanquam Mathiolum oppositum contentat: sed reuera Mathiolum eam nunquam uidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Porro Ruellius hanc Iudaicam herbam appellari contendit, quum tamen Iudaica herba apud Auicennam, erui herba sit. Est tamen, altera quoque herba Iudaica siue Paga

Fuchsius.
 Mathiolum
 Iudaica
 herba.

na dicta, cuius caulis bicubitalis & maior est, colore subrufus, lucidus, & tersus, in quo folia oliuæ per circuitum minutim serrata apparent, Nam flores quoq; in herba ista, facile euanescentes, sed aurei coloris sunt, unde Aurea uirga dicta quoq; est, qua chirurgici, & empirici cruenta uulnera glutinant, & fluxus compescunt. At de siderite ita tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum. Sideritis nonnihil abstergit, sed plurima pars eius est humida & mediocriter frigida, cum exigua astrictione, qua phlegmonem sedat & glutinat. Sideritis autem Achillea, dictam superans astrictione, sanguinis eruptioni, dysenterix, & muliebri profluuio est aptissima.

Aurea uirga herba.

DE SIDERITIDE SECUNDA.

De Syderitide tertia, Heraclea dicta: Germa. Zeiß Kraut.

Enarratio 36. 37.

SIDERITIM secundam hucusq; nunquam uidi, tertiam uero Heracleam dictam, sub prædicto obseruauî nomine, & ea mulieres, pro cruentis glutinandis uulneribus utebantur.

Sideritis secunda & tertia.

DE ACHILLEA.

Græce, ἄχιλλος: Latine, achillea supercilium Veneris: Germanice, Wild garben.

Enarratio, 38.

HÆC merito sideritis quarta species appellari meretur, quæ millefolium officinarum non est, quia mille folium stratiotes altera est, ut suo loco huius libri dicemus: Nec uero Achillea, uulgaris, & hortis familiarissima est herba: quia hæc Dioscoridis Achillea tenui & minuto ornatur folio, adeo ut Ruellius eam uulgatum millefolium esse dixerit: uulgaris uero Achillea, herba bicubitalis est, hodie pro hortorum ornamento habita, folio rotundo, diuiso, flore uero uario, aliquando albo, aliquando purpureo, nonnunquam uero subnigro, quæ quoq; pro agglutinandis uulneribus, ac constringendis membris dissolutis usurpatur. Est igitur Achillea hæc Dioscoridis, herba pratensis, uulgatissima, & quæ à uulgari millefolio parum abest. Hallucinatur certe Serapio, qui ex Constantini autoritate credit, sanguinem draconis liquorem huius herbæ succum esse, quum reuera Sanguis Draconis, proceræ arboris, apud insulas Maderix, & Canarias, olim Fortunatas dictas, crescentis liquor sit, quam arborem Hispani nostri Draconariam, uel Draconem appellant, & illius rubrum liquorem quid.

Achillea.

Achillea uulgaris.

Serapio hallucinatur.

Sanguis draconis quid.

Caput aequi
la herba.

quorem, sanguinem, unde sanguis Draconis liquor iste dictus est. Quod ignorans Plinius, ueri draconis animalis sanguinem esse credidit, ut quinto libro, capite de cinabari, diuinis fauentibus gratijs, uberius dicemus. Cæterum, quum de Achillea agebamus, ad nos herba quædam aduecta est, caput Aquilæ dicta, caulis subtilis, quadrati, dodrantalis altitudinis, in quo folia stricta, oblonga, hyssopi modo sunt, quibus à latere alia duo folia à caule orta hærent, in summitate uero caulis, flores stachadis modo plures sunt, in quorum infima parte alij flores nascuntur, cum albedine rubricantes, per medium diuisi, ut unusquisq; illorum flos, serpentis caput referre uideatur, uel potius Achillis caput, unde nomen traxisse uidentur. Hæc autem astrictoria herba est, & ut sapore percipitur, frigida temperatura.

DE RVEO.

Græce, *βάρω*: Latine, *rubus, sentis rubus*: Hispanice, *sarca*: Lusitanice, *sylueira, sylua*: Italice, *cono*: Gallice, *des ronces*: Germanice, *Brombeer*.

Enarratio. 39.

Rubus
mora.

RVBVS mora ferens, in omnibus fere sepius uidetur, & ex illius moris diamoron parari debet. Curent tamen pharmacopolæ ea immatura, ueluti ipsius rubi flores, in officinis seruare: fluxus enim constringunt, & decoctiones omnes constringentes ornant. Vnde Galenus hæc noscens, de rubo ita libro 6, de Facult. simpli. medic. inquit: Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix, qualitate astringente neq; obscura participant. Sed folia germinaq; recens nata plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum uero astrictionis, quare uulnera glutinant: At fructus maturus, non parum habet succi calidi temperati, quæ existit dulcis, ob idq; et ob modicam astrictionem non est insuauis gustui: At immaturus acerbus est & ualide excicatorius, ac sane uterq; reconditur, ualidius quam recens desiccans, flos eandem uim fructui immaturo possidet. Vtraq; ad dysenterias, uentris profluuium robur deperditum, sanguinisq; expuitionem sunt idonea remedia. Radix præter astrictionem, non paucam habet substantiam in sese tenuem, per quam & lapides renum comminuit.

DE RVEO IDAEO.

Græce, *βάρω ἰδαίω*: Latine, *rubus Idæus, sentis Idæus*: Hispanice, *sarca sen spinas, sylueira sen spinhos*: Italice, *rouo ideo*:

Gallice, ung framboisier: Germanice, Himpeer.

Enarratio. 40.

DICITVR Rubus Idæus, quod in Ida monte multus nascatur, qui à Rubus prædicto differt, quia spinis careat, & eius mora rubra plerunq; sunt, quan Idæus. doq; uero alba & odorata, nonnunquam autem nigra, quæ paucioribus granis constant, gustui perquam grata, ut ea ad ripas Padi, uiginti quinq; milliaribus à Ferraria gustauimus, præsertim, quum Ario stum uirum do Ario stus etissimum & grauissimum, ac Herculis illustrissimi ducis Ferrariæ nego Ferrariens tiatorem, Milliarij oppido à morbo liberauimus. Sunt præterea fragra fru sis uir do etus, moris simillima, sed rubra, quæ in herba trifolio magno humi serpen etissimus. te nascuntur, de quibus Virgilius ita cecinit. Fragra.

Qui legitis flores, et humi nascensia fragra.

Quæ Seruius eo loco, ob prædicta, terrestria mora appellat, & ea Hispani iuxta ac Lusitani, murangaos, uel muranganos uocant. Galli autem, des frayfes. Gustui autem grata sunt fragra, quæ apud Germanos inferiores, uino & saccharo mixta, in continuo uictus usu sunt, ueluti quoq; apud Anglos, & alias nationes, stomachum enim refrigerant, & deiectam appetentiam incitant.

DE HELXINE.

Græce, in firm: Latine, helxine, parthenium, parietaria, herba muralis, herba urceolaris, herba uitri, perditium: Hispanice, yerua del muro, alfaba quilla del muro, alfaba quilla de culebra, parietaria: Italice, parietaria, la uitreola: Gallice, paritoire: Germanice, Tag vnd nacht/Sant peters kraut/oder glas kraut.

Enarratio. 41.

COMMVNIS herba Helxine est, muralis, siue parietaria dicta, quod Parietaria: muris & parietibus adnascatur, & hæreat, quam Auicenna quoq; herbam uitri appellat, ob uiriditatem forsam quandam, qua ueluti uitrum splendescere uidetur, uel potius, quia ea uitrea uasa lauantur. Qua de causa Scribonius Largus eam urceolarem, quod tergendis urceis idonea sit, uocare nõ Vrceolaris dubitauit. Hanc iam medici in initio dolorum, tam frigidorum quam calidiorum, tanquam præstantissimo remedio utuntur: nec sane absq; ratione: quum omnis dolor attrahit & sua attractione inflammationem plerunq; minatur, quod opus parietaria, sua stypticitate, maxime materiam

F ij

propulsando, ac locum roborando inhihet. Vnde Galenus de ea ita prudenter libro 6. de Facultatibus simplicium medicamentorum inquit: Helxine, quam parthenium uocant, abstergit, constringitq; cum humiditate subfrigida, unde phlegmonas incipientes usq; ad augmentum sanat, maxime si calidæ fuerint, incipientibus etiam phygetlis cataplasmatibus ritu illinitur, ad auriumq; dolores phlegmonosos succus eius instillatus, sicuti ad paristhmia gargarizatus conducit.

DE HELXINE SYSSAMPELO.

Græce, ἡλιξίνη συσσάμπελος. Latine, helxine syssampelos, uitis hederacea, conuoluolum paruum, uolubilis parua: Hispanice, campanela yerua: Italice, uilucchio minutola: Gallice, lizet uel lizeron, aut campanette: Ger. Mittelwindē/weingart winden.

Enarratio. 42.

Helxine
syssampelos.

REPIT herba hæc, & uitibus ac sepibus circumuoluitur, unde cyssampelos, id est hedera uitis appellatur: quæ dubio procul alia non est, quam conuoluoli species quædam parua, flores albos, campanarum modo in æstate ferens, quam quoq; paruam uolubilem appellamus, & de ea Plinius libro 21. capite 5. sermonem fecit, sub conuoluoli nomine dicens: Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluolum uocant, nascens per fructa, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere condiscens. Hanc quoq; Seruius Grammaticus, non sine errore ligustrum appellauit; de qua breuissimè Galenus libro 6. de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita tradit: Helxine altera cyssampelos dicta, digerendi obtinet facultatem.

DE ELATINE.

Græce, ἑλατίνη: Latine, elatine: Germanice, Erdwinden.

Enarratio. 43.

Elatine.

NISI elatine altera syssampelos species sit: quæ illa sit herba ignoratur. Ruellius porro in Gallia reperiri, & rapistrum campestre uocari tradit, quam rustici inter oxypora quoq; miscunt, & ea uescuntur, de qua Galeus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ita succinctè dixit: Elatine modice tum refrigerat, tum astringit.

DE EUPATORIO.

Græce, ἑυπατόριον: Latine, eupatorium, agrimonium, agrimos

nia: Hispanice, Lusitanice, agramonia: Italice, agrimonia: Gallice, delemptoire ouaigremonie: Germanice, Odermes nig/ Bruchwurtz.

Enarratio. 44.

DIXIMVS ab hinc multos annos, Græcorum eupatorium, Officina-
rum agrimonium esse: id quod ita esse, hodie quoque confirmamus, quū
re uera, inter se maxime respondeant. Proinde quum medicus Græcorum
aliquam compositionē descripserit, in qua eupatorium ingredi necessum
fuerit, pharmacopolam admoneat decet, ut agrimoniam uulgarem, eupa-
torij loco inijciat, quum reuera, officinarum agrimonia, Græcorum eupa-
torium sit. Describit porro Auicenna alterum eupatorium, folijs cannabi-
nis, quo hucusque omnes pharmacopolæ pro uero eupatorio usi sunt. Na-
scitur autem herba hæc prope riuos aquarum, altitudine trium cubitorū,
folijs, ut dixi, cannabis, subalbidis, hirsutis, gustu amaris, cui caulis subru-
ber est, rotundus, solidus, multis alarum cavitatibus plenus, in summitate
cuius flos in umbellæ modum ornatus, ex albo rufescens, cernitur, qui fa-
cile plumæ modo exhalat. Est proculdubio herba hæc omnino medicina-
lis, obstructions aperiens, & quæ materias crassas, ac uiscidas incidit, &
attenuat, quam Ruellius sed falso, apud Dioscoridem, hydropiper esse cre-
didit, ut libro secundo meminimus. Hanc igitur herbam pharmacopolæ,
quum Auicennæ compositiones parauerint, in quibus eupatorium ingre-
ditur, accipere debēt, non uero agrimoniam, aut eupatorium alterum. Vo-
cant autem Hispani simul & Lusitani Auicennæ hoc eupatorium, Guafete.
Mesue quoque alterum describit eupatorium, officinis quoque familiare,
cuius flores, auri modo in umbella lucent, quod, ut mea fert opinio, agera-
tum Dioscorides appellat, & eo pharmacopolæ Mesues compositiones
ornare debent, in quibus eupatorium misceri debet. At de eupatorio præ-
senti agrimonio dicto, ita loquitur Galenus libro sexto de Facultatibus
simpl. medicamentorum. Eupatorium tenuium est partium, incidendique
& extergendi uim citra manifestam caliditatem obtinet, quo circa obstru-
ctiones iecoris aperit, inest ei quædam etiam astrictio, per quam robur ui-
sceri addit.

Eupatoriū
uulgaris a-
grimonia
est.

Eupatoriū
Auicennæ.

Ruellius ta-
xatur.

Eupatoriū
Mesues,
Dioscori-
dis ageratū
est.

DE PENTAPHYLLO.

Græce, πεντάφυλλον: Latine, pentaphyllon, quinque folium:
Hispanice, cinco en rama: Italice, cinquefolio: Gallice, quins
te sueille: Germanice, Sünsfinger kraut/ oder Sünsffblatt.

Enarratio 45.

Pentaphyl
lon.

NASCITVR aquosis locis, & secus aquarum canales, pentaphyllon hoc, folio mentæ, sed minori, & per ambitum serrato, in singulis enim pediculis, quinque folia nascuntur, unde & nomen illi: Quæ à tormentilla differt, quia pentaphyllon quinque potissimum folijs cõstat, tormentilla uero septem: item pentaphyllum in aquosis nascitur locis: tormentilla uero in montibus siccis: Pentaphyllon quoque, radice ornatur ruffa, helleboro nigro persimili: tormentilla uero, ut capite de Symphyto diximus, multis implicata nodis, ut eas inter se differre, certissimũ sit, quod Manardus Ferrariensis uir alioquin doctissimus ignorauit, porro de pentaphyllo Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum sermonem habet, dicens, Radix eius desiccatur uehementer, nimirum in tertio ordine, citra mordicationem tamen, Minimum siquidem habet cum acrimonia, tum conspicuæ caliditatis. Verum, præter quinque folium dictum, in pratis eius duo altera genera uidentur, omnibus ubique obuia.

Manardus
ignorat.

DE PHOENICE HERBA.

Græce, *φινίξ*: Latine, herba phœnix, hordeum murinum, lolium murinum, auena sterilis: Hispanice, alcacer del muro, auea del muro: Italice, gioglio saluatico: Gallice, yuraie sauuage: Germanice, Taub Korn / vnd meiß Korn.

Enarratio. 46.

Phœnix
herba.

TAMSIMILIS lolio, phœnix herba est, ut unam pro alia nisi quis instruetus fuerit, facillime arripere poterit: Differentia tamen est quod phœnix foliola supra spicam non habet: lolium uero habet, ut capite de lolio diximus: item, phœnix supra muros, & domorum tecta nascitur, unde murinum hordeum dictum est: lolium uero inter triticum potissimum crescit: Constringens enim medicamentum est, ut eius indicat sapor, & ut tradit Paulus libro septimo suo medicinæ, in uino austero pota, omnes fluidos affectus sistit.

DE IDAEA RADICE.

Græce, *ιδαια ρίζη*: Latine, Idæa radix, Radix è monte Ida.

Enarratio. 47.

Radix
Idæa.

NASCITVR Idæa radix in Ida monte, apud Cretenses, quam nullus mihi hætenus monstrare ualuit, & de illius uiribus ita ut solet tradit Galenus: Admodum gustu est acrimosa Idæa radix, quare sanguinis effusiones,

lienterias & dysenterias, mensescq; fluentes supprimit, tum pota, tum etiam extrinsecus.

DE RHODIA RADICE.

Græce, *ῥοδία ῥίζα*: Latine, *radix Rhodia*: Germanice, *Rosen wurz*.

Enarratio 48.

AD FERTVR hodie Rhodia radix e Germania, sic Rhodia dicta, quod Rhodia nō dix.
 rosarum odorem præ se ferat. Porro in Macedonia eam nobiliorem nasci,
 Græci testantur authores: Sed in Italia eam quoq; non infeliciter nasci
 tradit Mathiolus Senensis, cui placuit subscribere, eo quod huius radice
 ac plantæ exactè prosequitur historiam deliniationemue, quam hætenus
 à nemine descriptam comperio: & eo magis quia illam in horto suo, Gori
 tiæ, satam habere testatur: cui fides ampla habenda est, quum doctus, & ha
 rum rerum diligentissimus scrutator sit, inquit igitur: Radix Rhodia ex se Mathiolus
 caules emittit rotundos, non nihil concauos, ad summum cubitales, in qui
 bus folia cernuntur oblonga: acuminata, tanquam portulacæ crassa, sed
 per ambitum minutim dentata, in aquarum caulium summitatibus, um
 bella quædã uiridis est, similis illi quam in tichymallo nasci uidemus: quæ
 quum ad supremum maturitatis deuenit, & iam iam collapsura, rubra eua
 dit. Ceterum radix ista inæqualis est, crassa, costo similis, quæ interdum ui
 ridis est, lenis & lucida in superficie apparet, intus uero alba: Sicca uero, le
 uis redditur, ac ex alba rubra in interiori parte effecta est, exterius uero
 squammosa, quæ masticata, uel pista, ex se rosarum odorem spirat, unde
 Rhodiæ, ut dixi, nomen traxit. Viuax enim radix hæc est, adeo ut etiam lon
 go tempore e terra eradicata permaneat, modo locis non admodum sic
 cis seruetur, Si postea terra obruatur ac plantetur, illico repullulare, & ex se
 germen mittere non dedignetur, tanta utpote illi inhærens uiuacitas. Nas
 scitur autem montibus altissimis, siccis, lapidosis, & locis quibus uix ter
 ra illã cooperire ualet. Hęc enim Mathiolus lingua sua Etrusca dixit, quæ Mathiolus
errat.
 nos in hanc utcunq; reddimus, qui proculdubio in maximo deprehendi
 tur errore, quã Rhodiæ radici temperatam tribuat naturam, ex Galeni au
 thoritate, atq; ea de causa omni capitis dolori, siue calido siue frigido uale
 re contendit, oblitus forsã, uir alioqui doctus, uerborum Galeni, quæ pau
 cis interpositis uersibus descripsit, in quibus Galenus Rhodiam radicem,
 non temperatam describit, sed calidã in fine secundi ordinis: aut initio ter
 tiã. Ita enim Galeni uerba ut studiosi uideant, habent, libro octauo de Fa
 culta. simpli. medicamen. Rhodia radix, ea uidelicet quæ in Macedonia na
 scitur, tenuium partium, & digerentis est facultatis: In calfaciendo uero se

cundi ordinis censenda est, aut certe tertij incipientis. Hæc Galenus, Proin^o de Rhodiam radicem frigidis tantum doloribus capitis mederi, credendum est.

DE HIPPVRI, EQVISETO HERBA.

Græce, ἵππουρις: Latine, hippuris, equisetum herba, salix equina, cauda equina, equi cauda: Hispanice, cola de mula yerua, rabo de mula hierua: Italice, coda di cauallo, asprella: Gallice, prela: Germanice, Schafft hew / Kantent fraut.

DE ALTERA HIPPVRI:

Græce, ἑτέριον ἵππουρις: Latine, altera hippuris, altera cauda equina: Hispanice, una altra cola de mula yerua, rabo de asno hierua: Italice, unaltra coda di cauallo, herba: Gallice, prela aultra: Germanice, Katzen wadel.

Enarratio. 49. 50.

Hippuris
Asprella.

VTRAQVE Hippuris cauda equi dicta, in aquis nascitur, & ubiq; familiaris est. Dicitur uero earum una species asprella, quia ea plerunq; mulieres stannea uasa expurgant, fricantue. Vnde Germani eam Kantent fraut appellarunt, confringit enim hippuris bilosum uomitum, & maxime exsiccat, ac scabiæ, uesciæ malo intolerabili eam mederi, experientia diutina compertum est. De qua Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Astringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde valenter exsiccantem, sed citra morsum, itaq; uulnera etiam maxima glutinat, uel si perfectos esse neruos contigerit: præterea uocatas enterocelas glutinat, nec non sanguinis reiectiones, fluentes menses, dysenterias, cæterosq; alui fluxus coërcet: Succus uero eius prodest sanguinis eruptioni per nares, & fluxui obnoxii in uentre passionibus, ex austerorum uinorum quoq; epotus: ac si febre teneantur, ex aqua.

DE GRANO QVOD TINGENDO EST.

Græce, κόκκος βαφικῆς: Latine, coccus baphicus, granum infectorium, grana infectoria: Hispanice, grana para tennir: Italice, grana da tingere: Gallice, uermel: Germanice, Scharlach beer.

Enarratio. 51.

NASCITVR hodie granum tinctorium primæ notæ, apud Lusitanos, ut quoque Plinius retulit, libro nono capite quadragesimo primo, quod lentis magnitudine exilice quadam parua colligitur, & facillime in aceto irroretur, in uermiculum uertitur, ut sæpe experientia compertum habeo. Huius grani duæ sunt partes, altera medullaris siue interior, nobilior, quam grani puluerem appellant, duplo & triplo, quàm dicenda ualens: Altera uero exterior corticosa, quam cascolham Lusitani, uel ut Plinius libro decimosexto, capite octauo, meminit, quisquilium uocant. Est certe granum hoc infectorium apud Arabas khermes dictum, ut ex Serapione elici potest, nam karbisinium quo floridus ille ruber color efficitur, longe alia res est. Nascitur autem ad radices saxifragiæ, pimpinellæ similis, non solum in Italia, sed Polonia, & alijs uarijs regionibus: nec tantum ad radices prædictæ nascitur herbæ, sed ad radices farraginis, parietariæ & aliarum herbarum, magnitudine, qua grana nostra, quod ocysime quoque in uermiculum uertitur, ni ut decet tractetur, unde quidam coccum scolecion dicit apud Plinium arbitrati sunt, Sed hic scire decet, quod ab hinc sex tantum annos, ex insulis nouiter repertis carbisinium in Hispaniam aduectum fuit, & inde in Italiam, tanti magisterij, & coloris supremi, ut illius uncia una superauerit opus confectum libræ unius uulgaris carbisini: qua de causa, Venetis sericum carbisino infectum, uilissimo pretio habetur: imo nigrum, carbisino, carius uenditur. De Cocco uero, siue grana nostra ita tradit Galenus libro septimo de Facult. simpl. medic. Coccus baphicus, astringentem simulque amarum possidet qualitatem, Vtraque sine morfu exiccat, proinde ad ingentia uulnera congruit, & ad neruorum uulnerationes. Hæc Gal. Nos uero, medicorum omnium consensu, granam, mulieribus solitis abortire, uel in abortum paratis, magno iuuamento, cum pari thuris pondere, in ouo recenti, bibendam propinamus.

Granum tinctorium.

Grana khermes est karbisinum.

Carbisinum Hispanum.

Mulierum abortientium remedium.

DE TRAGIO FRVTICE.

Græce, τραγίον. Latine, tragium.

Enarratio. 52.

NASCITVR tragium hoc non solum in Creta, sed Hispania etiam, tam lentisco simile, ut eum quoque Hispani lentiscum appellare non dubitent, in cuius descriptione Plinium non satis constare, uel ex hoc percipitur, quia libro decimotercio capite nono, Tragium terebintho simile facit:

Tragium.

Plinius inconstans.

G